

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

HRANICE HRUBOSTI: REGIONÁLNĚ PODMÍNĚNÉ
UŽÍVÁNÍ NEGATIVNÍ EXPRESIVITY

Coarseness Frontiers: Regionally Conditioned Use of Negative Expressivity

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Rožnovská

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Hranice hrubosti: regionálně podmíněné užívání negativní expresivity“ vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Darině Hradilové, Ph. D., za odborné vedení práce, cenné rady, podněty a připomínky.

OBSAH

ÚVOD	1
1 EXPRESIVITA	3
1.1 VYMEZENÍ POJMU	3
1.2 EXPRESIVITA PODLE JAROSLAVA ZIMY	4
1.2.1 IDENTIFIKACE EXPRESIV A JEJICH TŘÍDĚNÍ	5
1.2.1.1 EXPRESIVITA INHERENTNÍ	5
1.2.1.2 EXPRESIVITA ADHERENTNÍ	9
1.2.1.3 EXPRESIVITA KONTEXTOVÁ	10
2 FUNKCE EXPRESIV	11
3 EXPRESIVITA A MLUVENÝ JAZYK	11
4 BĚŽNĚ MLUVENÝ JAZYK VE SLEZSKU	12
5 BĚŽNĚ MLUVENÝ JAZYK V (JIŽNÍCH) ČECHÁCH	13
6 LINGVISTICKÁ PRAGMATIKA	14
6.1 JAZYKOVÁ ZDVOŘILOST	14
6.1.1 ZDVOŘILOSTNÍ PRINCIP G. LEECHE	15
6.1.2 TEORIE TVÁŘE P. BROWNOVÉ A S. LEVINSONA	15
6.1.3 TEORIE TYKÁNÍ A VYKÁNÍ R. BROWNA A A. GILMANA	15
6.2 JAZYKOVÁ NEZDVOŘILOST	15
7 KORPUSOVÁ LINGVISTIKA	16
7.1 KORPUSOVÁ DATA	17
7.2 MLUVENÉ KORPUSY	17
7.2.1 ČESKÉ MLUVENÉ KORPUSY	18
8 METODOLOGIE	19
8.1 CÍLE PRÁCE	19
8.2 REPREZENTATIVNÍ VZOREK	19
8.3 NEDOSTATKY ANALÝZY	20
9 KOMPARACE ABSOLUTNÍ FREKVENCE SYN VS. ORAL	22
10 FUNKČNÍ TYPOLOGIE NEGATIVNĚ EXPRESIVNÍCH VÝRAZŮ	24
10.1 NADÁVKY	24
10.1.1 NADÁVKA V RÁMCI PŘÁTELSKÉ KOMUNIKACE	25
10.1.2 NADÁVKA NEPŘÍMÁ	26
10.1.3 NADÁVKA PROSTÁ	27
10.1.4 SHRNUÍ	28
10.2 KLETBY	29
10.3 VULGARISMY	30
10.3.1 ZLÝ/NEPOCTIVÝ/VYPOČÍTAVÝ ČLOVĚK	31
10.3.2 PROSTITUTKA NEBO LEHKÁ/NEMORÁLNÍ ŽENA	32
10.3.3 HLOUPÝ, NEROZUMNÝ ČLOVĚK	32
10.3.4 NEPOSLUŠNÉ DÍTĚ	32
10.3.5 SOCIÁLNÍ ZAŘÍZENÍ	33
10.3.6 NAHRAZENÍ BEZPŘÍZNAKOVÝCH ADVERBIÍ	33
10.3.7 SHRNUÍ	34
10.4 VYCPÁVKOVÁ SLOVA	34
10.5 VÝRAZY EVALUACE	36
10.6 VÝRAZY SEBEKRITIKY	37
10.7 VÝRAZY ÚDIVU	38
10.8 VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY PŘÍMĚRU	39

10.9	SLOVA KONTAKTOVÁ.....	40
10.10	SLOVA ZHRUBĚLÁ	41
10.11	VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY DŮRAZU	43
10.12	VÝRAZY JINAK EXPRESIVNÍ.....	44
	ZÁVĚR.....	45
	ANOTACE.....	47
	POUŽITÁ LITERATURA	48
	ZDROJE MATERIÁLŮ	50
	SEZNAM ZKRATEK	50
	RESUMÉ.....	51

ÚVOD

S nástupem nových technologií a následně SMS zpráv, sociálních sítí a zejména komunikace na chatu, proniká expresivita čím dál víc do psaného textu. V dnešní době se s ní můžeme setkat i v krásné literatuře a v publicistice. Oblastí expresivitě vlastní však nadále zůstává především běžná mluvená komunikace.

Dnešní mluvená čeština je poměrně rozmanitá. Každý z nás mluví jinak. Je to ovlivněno věkem, vzděláním, profesí, zájmy, naší sociální skupinou a v neposlední řadě samozřejmě tím, odkud pocházíme. Svůj mluvený projev mnozí z nás často přizpůsobují konkrétním situacím a upravujeme styl komunikace podle toho, s kým mluvíme. Jinak hovoříme s dítětem, se seniory, s nadřízenými, s přáteli a jinak s lidmi, které neznáme. Způsob řeči a zvolený jazykový kód z velké části utváří výsledný dojem, kterým na své okolí působíme.

Tato závěrečná práce se bude zabývat frekvencí, typologií a způsobem užití negativně expresivních výrazů v závislosti na určitých regionech. Při psaní budeme vycházet z premisy, že je kvantita a kvalita určité vrstvy jazyka, konkrétně negativně expresivní slovní zásoby, regionálně podmíněná.

V teoretických východiscích se tedy nejprve pokusíme vymezit pojem expresivita za pomoci definic z dostupných slovníků a odborných publikací věnovaných tomuto tématu. Dále ujasníme, jak je možno expresiva definovat a jaká je jejich typologie. Poté se pokusíme stručně definovat běžně mluvený jazyk v oblastech, které budou klíčové pro následnou analýzu. Pozornost bude věnována také charakteristice negativní expresivity, např. kletbám, nadávkám a vulgarismům.

V praktické části práce se pak budeme snažit analyzovat užívání vulgarismů, kleteb a nadávek ve dvou vybraných regionech. Jako výchozí materiál nám poslouží seznam 152 nejčastějších českých nadávek, které František Čermák uvedl ve své publikaci *Lexikon a sémantika* z roku 2010. V analýze se však pro účely této práce zaměříme pouze na reprezentativní vzorek z daného seznamu, ale zatímco Čermák při svém bádání vycházel z psaného korpusu řady SYN s omezením hledání na prózu, která má dle něj být nejbližší mluvenému jazyku, pro účely této závěrečné práce bude využito databáze mluveného korpusu oral_v1. Tento je ze všech českých mluvených korpusů nejrozsáhlejší a poskytne tak co možná nejobjektivnější frekvenční seznamy negativních expresiv užívaných ve vybraných regionech. Stěžejní je pro tuto práci vzorek přepisů nahrávek pořízených na Ostravsku, resp. ve Slezsku. Obecně je totiž o tomto regionu známo, že se zde negativně expresivními výrazy nešetří. Výchozím předpokladem pro tuto práci je, že právě ve slezském vzorku se budou

výrazy s negativně expresivním příznakem vyskytovat frekventovaněji. Vzorke z této oblasti budou porovnávané se vzorky z regionu, který bude počtem položek co možná nejvíce odpovídat subkorpusu prvnímu a který bude dostatečně geograficky vzdálený od první oblasti.

1 EXPRESIVITA

1.1 VYMEZENÍ POJMU

Většinu spisovné slovní zásoby tvoří neutrální, bezpříznakové výrazy. Vedle neutrálních jazykových prostředků, jež nesou pouze vlastní, nominativní význam, stojí jazykové prostředky mající tzv. příznak, resp. zabarvení. Za příznakové označujeme právě ty výrazy, které mají schopnost nést vedle vlastního významu také význam dodatkový. Tento příznak může být např. dobový, stylový, útvárový nebo expresivní a eliminuje univerzální užití daného výrazu. Podle *Nového encyklopedického slovníku češtiny* expresivita není striktně vázána na spisovné nebo naopak nespisovné výrazové prostředky, ale zejména negativní expresiva bývají často řazena mezi nespisovné výrazy.

Expresivita je jazykový jev působící v rámci celého jazykového systému, tzn. ve vrstvě hláskové, syntaktické, tvaroslovné a v syntaxi. Přestože je již dlouhodobě atraktivním předmětem lingvistických bádání, definice, a především pojetí expresivity v rámci jazykového systému dodnes kolísají. O problematice uchopení tohoto pojmu se zmiňuje František Čermák ve své publikaci *Lexikon a sémantika*¹. Ten zde mj. poukazuje na nadměrné a často mylné užívání tohoto označení všude tam, kde si autor neví rady s identifikací daného aspektu. V souvislosti s těmito interpretačními pochybami uvádí Čermák tři teorie, jež se problematikou týkající se expresivity zabývají. První, starší názor vnímá expresivitu jako aspekt sémaziologický a řadí do něj bez rozdílu také apelovost, evaluativnost a emocionalitu. Pohled druhý nahlíží na expresivitu jako na jednu ze šesti textových funkcí. Expresivita zde pojmenovává celkové sebevyjádření mluvčího, tedy i jeho postoj a pocit. Za nejkompexnější považuje Čermák teorii, která nahlíží na expresivitu z pohledu pragmatiky. Tato teorie je odlišná v tom, že se zaměřuje na výsledný účinek znaku, jež mluvčí vyprodukoval a význam samotného výrazu zde na rozdíl od sémantiky bývá upozaděno. Napříč jazykovými plány je však k expresivitě nejčastěji přistupováno z hlediska lexikologického, kde je věnována pozornost především struktuře lexikálního významu a jeho změnám, resp. přeneseným významům s expresivní platností a jejich odchylce od významu základního.

Dle *Slovníku literární teorie*² od Štěpána Vlašína pochází samotné slovo expresivita z latinského *expressio*, neboli *výraz*. Slova s expresivním příznakem pak lze dohledat

---

¹ ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*, 2010.

² VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*, 1984.

v několika zdrojích. Podle téhož zdroje³ vyjadřují expresivní výrazy volní nebo citový vztah mluvčího k dané skutečnosti.

Nový Encyklopedický slovník češtiny se pak v souvislosti s expresivními výrazy zmiňuje o „pragmatické složce významu příslušného výrazového prostředku dané postojem mluvčího⁴“. Z pohledu pragmatického definuje expresivitu také *Slovník lingvistických termínů pro filology*⁵ od Edvarda Lotka, avšak ten definici rozšiřuje a dodává, že „je dána jako různě silný projev afektivního a volního vztahu mluvčího“. Za expresivní je zde považováno vybočení daných výrazů z obvyklé formy nebo jejich užití v pro ně nevlastním kontextu.

Jaroslav Kobr uvádí v *Lingvistice – slovníku jazykovědných termínů* pouze definici expresivního slova. To zde definuje jako slovo s citovým zabarvením, které je působivé, výrazové a vyjadřuje zaujatost a postoj mluvčího. V souvislosti s tímto heslem Kobr dodává, že odborné názvy se stávají expresivními jediné v případě, kdy jsou myšleny jako nadávka. Zde uvádí příklad: „Ty blbej lingvisto!“

1.2 EXPRESIVITA PODLE JAROSLAVA ZIMY

Velkým přínosem pro českou lingvistickou literaturu byla publikace Jaroslava Zimy (dále jen Zimy, popř. J. Zimy) z roku 1961. V této publikaci, nesoucí název *Expresivita v současné češtině*⁶, je velmi podrobně zpracována problematika expresivity především v lexikální a stylistické vrstvě jazyka. Tato Zimova monografie je natolik význačná, že na ni dodnes navazují významní čeští lingvisté.

Milan Jelínek ve své studii⁷ pro časopis *Naše řeč* vyzdvihuje Zimovo komplexnější pojetí expresivity a porovnává jeho monografii se studii V. Machka⁸ a M. Kořínka⁹ a s články J. Janka, V. Mathesia, Vl. Šmilauera, P. Trosta, R. Schnecka a Ig. Němce. Jelínek oceňuje, že se Zima věnuje spíše než řešení etymologických problémů analýze samé podstaty expresivity jako jazykového jevu.

---

³ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*, 1984.

⁴ Michal Křístek (2017): *EXPRESIVUM*. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

⁵ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*, 2003, s. 34

⁶ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*, 1961.

⁷ JELÍNEK, Milan. *Lexikologická a stylistická studie o expresivitě slova*, 1963.

⁸ MACHEK, Václav. *Studie o tvoření výrazů expresivních*, 1930.

⁹ KOŘÍNEK, Josef Miloslav. *Studie z oblasti onomatopoeje*, 1934.

Před vlastní důkladnou klasifikací jazykových prostředků zprostředkovávajících expresivitu uvádí Zima strohý výčet dosavadních pohledů na expresivitu. Odkazuje na studie českých i světových lingvistů a komparuje jejich stanoviska, zmiňuje např. A. Získala, V. Machka, J. V. Bečku, ze světových jazykovědců pak např. L. A. Buchalovského, J. Vendrya nebo H. Freie.

V souvislosti s přehledem lingvistických studií o expresivitě zmiňuje Zima také Charlese Ballyho, který jasně oddělil věcné stránky výrazových prostředků od stránek expresivních a zdůraznil souvislost hodnotících soudů a afektivity. Ballyho dílo¹⁰ se stalo výchozím bodem mnoha dalších lingvistů a i Zima sám na jeho studii navazuje.

Expresivní výrazy, jež Zima potřeboval pro studii, čerpal z *Příručního slovníku jazyka českého*, z textů uměleckých (především z prozaických děl K. Čapka, K. Poláčka a Vl. Vančury) a ze spontánních mluvených projevů, pro které je expresivní vyjadřování nejpřirozenější.

Zásadní část Zimovy monografie je věnována jeho typologii slovní expresivity.

1.2.1 IDENTIFIKACE EXPRESIV A JEJICH TŘÍDĚNÍ

Autor vychází z rozsáhlé materiálové základny, na jejíž bázi rozlišuje trojí typ slovní expresivity:

- 1) expresivita inherentní;
- 2) expresivita adherentní;
- 3) expresivita kontextová;

1.2.1.1 EXPRESIVITA INHERENTNÍ

Výrazy, které řadíme do této kategorie, jsou snadno identifikovatelné, neboť jsou na první pohled nápadné svými odchylkami od běžné, resp. spisovné formy výrazu. Anomálie jsou v tomto případě viditelné především na hláskové stavbě a na slovtvorné podobě výrazu. Tyto jazykové prostředky vynikají ze současné neutrální slovní zásoby a jejich expresivní charakter lze identifikovat i bez kontextu. „Expresivita těchto výrazů je stálou součástí významu slova“.¹¹

1.2.1.1.1 Expresivita hláskového skladu slova

Tento typ expresivity lze u mnohých slov rozpoznat na základě jejich hláskové kombinace, často dle hláskové podoby samotného základu slov, např. u slov *hňup*, *flundra*, *žvanil*.

---

¹⁰ BALLY, Charles. *Le langage at la vie*, 1935.

¹¹ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*, 1961, s. 12

Darina Hradilová ve své monografii¹² navazuje na práci J. Zimy a píše: „V rovině hláskového skladu se jedná o hláskové skupiny, které nerespektují obvyklá pravidla fonémové kombinatoriky“. V současnosti jsou dle Hradilové za příznakové považovány např. takové kombinace hlásek, jež porušují harmonickou skladbu slabik a kombinují „artikulačně extrémně vzdálené hlásky“ nebo hlásky málo frekventované.

Analýza výrazů, jejichž expresivita je dána neharmonickým hláskovým skladem, není dle J. Zimy v celé své podstatě v synchronní rovině zkoumání uskutečnitelná. Autor však odkazuje na dílčí studii V. Mathesia¹³, která se snaží postihnout alespoň některé rysy slov patřících do této skupiny. Dle této studie se neutrální slovní zásoba vyhýbá kombinaci palatálních souhlásek se samohláskami *a*, *o*, *u* a s dvojhláskou *ou* a spojení souhlásek velárních se samohláskou *e*. U slov příznakových se pak tyto kombinace objevují, a to především co se souhlásek palatálních týče (např. *hňup*, *ňouma*, *nekňuba*).

Na základě publikace Igora Němce¹⁴ Zima považuje za expresivní také hláskové seskupení -ajs-/-ajz-, která se vyskytuje: a) u cizích slov přejatých, u kterých je tato hlásková skupina součástí původního slovního celku, např. *šmajznout*; b) slova domácí i přejatá, u kterých však skupina -ajs-/-ajz- rozšiřuje původní hláskovou kombinaci -as- nebo -aj, např. *trpajzlík*; c) slova, u kterých skupinou hlásek -ajs-/-ajz- byla nahrazena kořenná část -iz-, např. *zblajznout*; d) slova původně nepříznavá, která díky skupině hlásek -ajs-/-ajz- získala expresivní charakter, např. *hernajs*; e) slova, jež vznikla připojením skupiny -ajs-/-ajz- k celému, samostatně fungujícímu slovu, např. *čubajzna*.

Zima se zmiňuje také o zvukové expresivitě, která úzce souvisí s neobvyklostí hlásky nebo kombinace hlásek a která také výrazně ovlivňuje význam daného výrazu (zde odkazuje např. na studii *Cours de linguistique générale* od Ferdinanda de Sassura).

Inherentní expresivita není ve spojitosti s hláskovou stavbou slov vzhledem k omezenému množství kombinací zvukových jednotek a především kvůli nepřirozenosti pro náš jazykový systém příliš frekventovaná.

1.2.1.1.2 Expresivita ve slovtvorbě

Slovo jako celek získává expresivní příznak, obsahuje-li alespoň jeden expresivní element. Tímto elementem může být i samotný slovní základ, častěji se však jedná o afix. V morfematické vrstvě jazykového systému lze přímo vyčlenit několik slovtvorných

---

¹² HRADILOVÁ, Darina. Funkční aspekty lexikální expresivity v současné češtině, 2015, s. 16

¹³ MATHESIUS, Vilém. O výrazové platnosti některých českých skupin hláskových, 1947, s. 87–90

¹⁴ NĚMEC, Igor. Citově zabarvené výrazy s hláskovou skupinou -ajs-/-ajz-, 1960, s. 18–26

formantů, které upravují význam slova a zapřičiňují expresivní zbarvení slova jako celku. Touto problematikou se kromě J. Zimy zabývá např. také J. Furdík¹⁵ a ve své publikaci *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie* uvádí logicky uspořádaný přehled možných slovotvorně expresivních kombinací:

- 1) neutrální slovotvorný základ v kombinaci s příznakovým formantem;
př. Moravák, Rakušák (expresivní sufix -ák),
- 2) příznakový slovotvorný základ v kombinaci s neutrálním, bezpříznakovým formantem;
př. čmajznout, prznit
- 3) neutrální slovotvorný základ v kombinaci s příznakovým (kompozita);
př. rychlokvaška, držgrešle, hrdlořez
- 4) kombinace příznakového slovotvorného základu a příznakového formantu;
př. pivson, nemrcouch

V rámci slovotvorby je pozornost věnována pouze expresivitě inherentní, neboť výrazy spadající do expresivity adherentní nebo kontextové získávají svůj příznak až v souvislosti s neobvyklým kontextem, do něhož jsou zasazeny. Z logiky věci pak vyplývá, že expresivní příznak výrazů, které expresivní mohou i nemusejí být (v závislosti na kontextu), nebude dán slovotvornými formanty. Zima ve své publikaci¹⁶ věnuje inherentní expresivitě ve slovotvorbě několik dílčích kapitol, v nichž tento jev dělí následovně.

- 1) expresivita daná příponami slova;
- 2) expresivita slov hybridních;
- 3) expresivita daná změnou neživotnosti v životnost;
- 4) expresivita vznikající významovou změnou slovotvorného typu;
- 5) expresivita působená reduplikací;
- 6) expresivita substantivních deminutiv;
- 7) expresivita citoslovcí a výrazů onomatopoických;

Z typů inherentní expresivity ve slovotvorbě bude v této práci v následujících kapitolách pozornost věnována pouze typu expresivity dané příponami slova.

1.2.1.1.2.1 Expresivita daná příponami slova

Výrazy, jejichž expresivita je dána příponami, které způsobují jejich výkyv od bezpříznakového základu, tvoří největší část inherentně expresivních slov. Častá je v tomto případě existence neexpresivního výrazu nebo alespoň slovního spojení se stejným nebo podobným nociónálním významem, např. hubeňour (expresivní) a hubený člověk

---

¹⁵ FURDÍK, Juraj. *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. 1993.

¹⁶ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*, 1961, s. 12

(neexpresivní). „Tento výkyv může mít buďto svou stránku kvantitativní (augmentativnost – deminutivnost), nebo kvalitativní (pejorativnost – meliorativnost). V konkrétních promluvách však mnohdy dochází ke splynutí augmentativnosti s pejorativností a deminutivnosti s meliorativností.“¹⁷ Inherentní expresivita ve slovtvorbě daná příponami slova se týká šesti slovních druhů: podstatných a přídavných jmen, příslovcí, sloves, číslovek a některých zájmen. U všech těchto druhů jde o poměrně jednoduchý lexikografický jev. Výjimkou jsou podstatná jména.

1.2.1.1.2.1.1 *Expresivita daná příponami u podstatných jmen mužského rodu*

U podstatných jmen mužského rodu Zima uvádí obsáhlý výčet domácích přípon, jimiž je dána inherentní expresivita. Těmito příponami jsou:

-ák; např. u podstatných jmen odvozených ze jmen přídavných, která označují vlastnosti (*tvrdý – tvrdák*) nebo od nesklonných přídavných jmen přejatých (*blond – blondák*)

-áč; zejména u jmen označujících nositele negativní vlastnosti (*břicháč*)

-ec; taktéž (*blbec, pitomec, hlupec*)

-ek; u slov obsahujících tuto příponu je expresivita dána tím, že utváří deminutivum z obdobných jazykových útvarů zakončených příponou -ec, která, jak již bylo zmíněno, označuje nositele negativních vlastností (*ušmudlanec – ušmudlánek*)

-och/-ouch; expresivita této přípony bývá pocíťována především v kombinaci se souhláskou ť nebo ě (*tlustý – tlustoch*)

-ouš; (*komouš, milouš*), -oušek (*teploušek, pěknoušek*), -as (*mamlas, klidás*), -an (*socan, dacan*), -án (*chromán, slepán*), -oun (*brejloun, vztekloun*), our (*kaňour, dědour*), -ous (*mrňous, krňous*) adt.

Expresivní zabarvení však mnohdy přípony získávají až zesílením předchozí hláskou, např. v případě přípony -och ve slově *tlustoch*, kde je zesilující hláskou ť. Často je také expresivní sám základ slova, např. u slov *ožravec, uřvanec*.

V souvislosti s těmito příponami Zima ve své studii poukazuje na složitost jazykových jevů a upozorňuje na časté rozličné vnímání těchto přípon. Zatímco v případě, kdy podstatné jméno obsahující některou z výše zmíněných přípon označuje nositele kladných vlastností, není vnímáno a hodnoceno jako expresivní, v případě opačném, tedy kdy jméno označuje nositele vlastností negativních, nabývá silně expresivního charakteru.

---

¹⁷ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*, 1961, s. 15

1.2.1.1.2.1.2 *Expresivita daná příponami u podstatných jmen rodu ženského*

Podstatná jména rodu ženského, jejichž součástí je expresivní přípona, nebývají v lexiku současné češtiny zastoupeny tak četně, jako tomu bylo u jmen rodu mužského. Zima uvádí tyto přípony:

-na; přípona vytvářející jména ženských osob podle jejich charakteristické činnosti (*frčna, bručna*)

-anda; přípona příznačná pro slangové a argotické pojmenování činností (*čumenda, vzdychanda*) nebo jména označující nositelky vlastností (*vdávanda, fešanda*)

-ajzna; přípona vyskytující se ve vulgarismech nebo slangových pojmenováních (*klapajzna, štabajzna*)

-izna; málo produktivní expresivní přípona (*babizna*)

-ule; přípona vyskytující se pouze ojediněle (*štekule, ochechule* — zde v kombinaci s expresivitou hláskového skladu)

-enda (*treperenda*), -inda

1.2.1.1.2.1.3 *Expresivita daná příponami u podstatných jmen rodu středního*

Podstatná jména rodu středního obsahující expresivní příponu jsou v lexiku českého jazyka ze všech výše uvedených nejméně zastoupeny. U tohoto rodu jsou přípony zapříchující expresivitu nejčastěji spojeny s deminutivy, tedy se slovy zdrobněnými. Zde lze jmenovat přípony:

-ko/-ečko; přípona odkazující na menší míru nebo rozměr (*dláto – dlátka – dlátečko*)

-íčko/-ičky; přípona poukazující na citový vztah, změna hodnocení od neutrality k meliorativnosti nebo k pejorativnosti (*mlíčko, řečičky*)

Příponami u podstatných jmen středního rodu nevznikají samozřejmě pouze deminutiva. V případě augmentativ se jedná především o příponu -isko (*psisko, chlapisko*). V souvislosti s touto příponou sám Zima poukazuje na její odlišné vnímání napříč Českou republikou. Zatímco na Moravě, odkud tato přípona původně pochází, je vnímána jako přípona augmentativní, v Čechách je pociťována spíše jako přípona deminutivní.

1.2.1.2 EXPRESIVITA ADHERENTNÍ

Výrazy spadající do této kategorie nabývají svého expresivního příznaku až změnou/přenesením významu, vlivem jejich užití v neobvyklém kontextu, např. vyběhnout s někým ve smyslu poslat ho pryč. V sobě vlastním kontextu si tato slova uchovávají status

neutrality, např. žrát (v souvislosti se zvířaty neexpresivní, ve spojitosti s člověkem expresivní).

Tato expresiva nejsou tak snadno identifikovatelná jako výrazy spadající do kategorie inherentní expresivity, ale je jich podstatně víc. Současná česká slovní zásoba je na tento typ expresiv bohatá především v oblasti nestruturních jazykových útvarů, tzn. slang, profesní mluva, argot.

Podle J. Zimy některá adherentní expresiva nejsou pouze prostředkem k vyjádření citového postoje mluvčího vzhledem k situaci, ale mnohdy slouží k aktivizaci recipienta. Příkladem potvrzujícím tuto teorii může být jazyk současných, především komerčních médií, kde adherentní expresivita často slouží k aktualizaci jazyka, a to v současnosti i v útvarech, kam primárně nepatří, např. zprávy.

Princip přenosu významu je založen na vnější či vnitřní podobnosti nebo souvislosti daných jevů.

Př. vůl: vykastrovaný samec tura domácího, v přeneseném významu označuje nepřilíš bystrého člověka.

1.2.1.3 *EXPRESIVITA KONTEXTOVÁ*

Příznaková slova spadající do tohoto typu expresivity získávají svůj příznak až v kontextu, do kterého jsou zasazeny, což by se dalo říci také o expresivech adherentních. Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma typy expresivity se dle Zimy nachází v míře ustálenosti a lexikalizovanosti.

Tento typ expresivity je silně spjat především se stylistickou vrstvou jazyka. Hradilová se ve své publikaci přiklání k tomu, aby byla „kontextová expresivita odvozována od toho, co je pocíťované jako neobvyklé v rovině stylu“.¹⁸ Za stylově neobvyklé je pak považováno například užívání poetismů, knižních výrazů a termínů v prostě sdělovacím stylu.

---

¹⁸ HRADILOVÁ, Darina. Funkční aspekty lexikální expresivity v současné češtině, 2015, s. 21

2 FUNKCE EXPRESIV

Aby mohly být vymezeny funkce expresivních výrazů, je potřeba nejprve shrnout funkce jazyka. Zde je na místě nejprve zmínit základní jazykovou funkci, a to funkci nominativní (pojmenovávací). Pozornost těmto funkcím věnovalo hned několik českých i světových lingvistů.

V souvislosti s touto problematikou je určitě zapotřebí zmínit zejména Pražský lingvistický kroužek (dále jen PLK), neboť pojem funkce, a především funkce jazyka, je pro tuto jazykovědnou školu klíčový. PLK začal operovat se dvěma podpojmy a začal tedy rozlišovat tzv. funkce vnější (externí) a funkce vnitřní (interní).

Funkce vnitřní definuje Naděžda Svozilová ve své studii¹⁹ *K vývoji pojetí funkce* v časopise *Slovo a slovesnost* jako „funkce jazykových jednotek, prostředků vytvářejících jazykový systém zevnitř, budující strukturu jazyka“. Jako příklady uvádí např. funkci syntaktickou nebo gramatickou, ale také funkci intenzifikační a kontextovou.

Funkce vnější, tj. funkce samotného jazyka nebo řeči (nevážou se tedy na samotný jazykový systém), jsou pevně spjaty s lingvistou PLK Romanem Jakobsonem, který navázal na Bühlera a jeho model jazykového znaku a vyčlenil šest základních jazykových funkcí (referenční, emotivní/expresivní, konativní, fatická, metajazyková a poetická), z nichž se v závislosti na dané komunikační situaci dostává vždy jedna do popředí. Hradilová poukazuje na propojení jazykových funkcí v Jacobsonově pojetí s „jednotlivými komponenty komunikačního procesu“.²⁰

3 EXPRESIVITA A MLUVENÝ JAZYK

Jak již bylo zmíněno, expresivita je jazykový jev působící v rámci celého jazykového systému. Vlastní oblastí expresivity je však především mluvený jazykový projev. Komunikačních situací, jimiž během života procházíme, je nespočet a expresivita, jak lexikální, tak stylistická, je součástí většiny z nich. Nejpravděpodobnější výskyt expresivních výrazových prostředků bude v soukromé neformální komunikační situaci. Olga Müllerová ve své studii²¹ *Mluvené projevy a komunikační situace* popisuje soukromou komunikaci jako komunikaci, „jež probíhá v neveřejných podmínkách, které umožňují uvolněné chování mluvčího, včetně

---

¹⁹ SVOZILOVÁ, Naděžda. *K vývoji pojetí funkce* (K vývoji pojetí některých základních lingvistických pojmů a termínů), 1988.

²⁰ HRADILOVÁ, Darina. *Funkční aspekty lexikální expresivity v současné češtině*, 2015, s. 57

²¹ MÜLLEROVÁ, Olga. *Mluvené projevy a komunikační situace*. In *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*, 2011. s. 66

chování řečového, za okolností, které jsou příznivé pro osobní styk mluvčích.²² Se spontánním a přirozeným kontaktem mluvčích je spojena tematická, a především jazyková improvizovanost a nepřipravenost, což dává prostor expresivním jazykovým prostředkům.

Právě v soukromých neformálních komunikačních situacích se nejvíce projevuje tendence tvořit nová expresiva, a to zejména přenesením základního významu daného výrazu a změnou vztahu formy a významu, řidčeji pak vznikají také expresivní neologismy. Dle J. Zimy je to zapříčiněno především snahou mluvčích o upoutání, najmě o udržení pozornosti posluchače.

V průběhu posledních dvou desítek let však negativní expresivita proniká čím dál tím víc také do psaného jazyka, a to především s příchodem nových technologií. Nejčastěji do soukromé neformální psané komunikace v podobě chatu a statusů v rámci sociálních sítí (facebook, twitter, instagram), negativní expresiva však pronikají také do literatury (Václav Kahuda. Příběh o baziliškovi, 1992).

4 BĚŽNĚ MLUVENÝ JAZYK VE SLEZSKU

Běžně mluvenou češtinu na Moravě se pokusila shrnout Dana Davidová. Autorka ve své publikaci *Mluvená čeština na Moravě*²³ hned úvodem zmiňuje faktory, jež mají vliv na variování mluvy, např. typ mluvčích, věk, vzdělání, ale také jeho teritoriální příslušnost. Ve svém průzkumu vychází z názorů lingvistických odborníků a následně jejich úvahy konkretizuje pomocí prepisů mluvených nahrávek. V prepisech následně využívá foneticko-fonologický a morfologický rozbor, aby co možná nejvíce vynikly rozdíly mezi moravskými nářečími.

Samostatná kapitola je zde věnována slezskomoravské oblasti, tedy Frenštátsku, Ostravsku a Opavsku. Čeština je v této oblasti ovlivňována z jihovýchodu slovenštinou a ze severozápadu polštinou. V souvislosti s průmyslovým rozvojem na Ostravsku měla na slezská nářečí vliv také silná migrace obyvatelstva. Ta měla za následek nivelizaci a promíchání nářečí, především v okolí měst.

Po detailní analýze jednotlivých prepisů nahrávek pořízených v této oblasti autorka shrnuje nejstabilnější znaky pro jazyk slezskomoravské oblasti. Davidová zde uvádí krácení dlouhých samohlásek, důraz na předposlední slabiku, rozlišování i/y, dva druhy l a zdvojenou

---

²² HAVLÍK, Martin, Petr KADERKA a Olga MÜLLEROVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Editor Světa ČMEJKOVÁ, editor Jana HOFFMANNOVÁ, 2011, s. 66

²³ DAVIDOVÁ, Dana. *Mluvená čeština na Moravě*, 1997.

výslovnost geminovaných hlásek. Dále se v této oblasti lze setkat se znaky, jež jsou typické pro celé moravské území, např. regresivní asimilace znělosti, z oblasti morfolgie pak třeba podoba kondicionálu 1. os. pl. *bysme*. V neoficiálních textech pak roste frekvence užití prvků dialektu, v rovině hláskové se jedná např. o uplatnění skupiny *sč* místo *šť* (*kleště* – *klešče*), z morfolgie pak např. užití tvaru genitivu podstatných jmen pro dativ (kvůli jednomu pivu do hospody nepůjdu – kvůli jednoho piva do hospody nepůjdu), příznačné je také oslovení nominativem v sg. (*Ty, Josefe* – *ty, Josef*).

Z lexika je pro slezskomoravskou oblast příznačné slovo *cyp*. Toto slovo je běžně spojováno s průmyslem typickým především pro Ostravsko, s hornictvím. V hornickém slangu označovalo nepřliš šikovného hornického učně. Podle *Slovníku nespisovné češtiny* se pravděpodobně jedná o přenesení původně německého slova *Zipf*, v nářečí hanlivě označující nezajímavého muže, v hovorové němčině pak expresivní pojmenování mužského přirození. V dnešní době má slovo *cyp* na Ostravsku hned několik funkcí. Může sloužit jako vulgarismus, kletba, nadávka i jako prostředek přirovnání:

1) přirovnání;

př. Venku je velká zima. => Venku je zima jak cyp. (analogií může být původně brněnské „sviňa“, př. Zima jak sviňa)

2) nadávka;

př. Ty jsi hlupák/trouba/idiot. => Ty jsi cyp. (popř. Ty jsi kus cypa)

3) kletba;

př. Sakra/do prdele/do hajzlu! => Do cypa!

4) Vulgarismus;

př. On je taky takový vůl. => On je teš taky cyp.

5 BĚŽNĚ MLUVENÝ JAZYK V (JIŽNÍCH) ČECHÁCH

Předchozí kapitola byla věnována běžně mluvenému jazyku užívanému konkrétně ve Slezsku, neboť mluvený jazyk je v této oblasti dosti specifický, a především, v rámci Moravy nelze běžně mluvený jazyk jako takový, i přes mnohé společné rysy jednotlivých moravských dialektů, zobecnit. Přestože pojem moravština, resp. moravský jazyk existuje, význam tohoto termínu spočívá především v tom, že slouží pro odlišení jazyka, jenž je užíván v Čechách.

Interdialekt, jenž je pouze s malými obměnami (především z oblasti lexika) užíván na celém území Čech se nazývá obecná čeština. Tato nespisovná forma českého jazyka se vyznačuje např. nahrazením původního *ý* -> *ej* (*malý* -> *malej*), protetickým *v* (*okno* -> *vokno*) nebo sjednocením koncovek v množném čísle přídavných jmen (*velké domy* -> *velký domy*). Pro velkou část mluvčích z Čech je pak spisovný jazyk v porovnání s obecnou češtinou velmi nepřirozený.

6 LINGVISTICKÁ PRAGMATIKA

Za klíčová slova, jimiž lze pragmatiku v lingvistickém slova smyslu definovat, uvádí Milada Hirschová ve své publikaci *Pragmatika v češtině: „užívání jazyka, fungování jazyka ve společnosti, kulturní a sociální kontext“*.²⁴ Jsou to slova, která se objevují v naprosté většině definic tohoto pojmu, avšak rozsah jevů, jež lingvisté do pragmatiky řadí, není jednotný. Vymezení pragmatiky, pragmatické lingvistiky či pragmalingvistiky jako oboru je komplikované.

Lotkův *Slovník lingvistických termínů pro filology*²⁵ rozlišuje pojmy pragmatika a pragmalingvistika. Zatímco pragmalingvistiku definuje jako část lingvistiky zaměřenou na komunikaci, která cílí svou pozornost na v komunikačním procesu kombinující se jazykové znaky, pragmatiku popisuje jako lingvistickou oblast zkoumající jazyk, a to především z hlediska jeho funkcí s ohledem na kontext a komunikační situaci.

Problémem uchopení tohoto pojmu se zabývá Lucie Saicová Římalová ve své studijní příručce²⁶ *Pragmatika*, kde uvádí stručný výčet různých pohledů na pragmatiku. Pozornost věnuje také komplikovanému vztahu pragmatiky a sémantiky. Zmiňuje také témata, jimiž se lingvistická pragmatika zabývá, např. principy komunikace, obsahová a vztahová stránka komunikace, otázky řešení konfliktu, principy výstavby dialogu atd. Dodává pak, že vymezení pragmatiky je poměrně zmatečné, avšak témata, jimiž se zabývá, zcela jistě stojí za pozornost.

6.1 JAZYKOVÁ ZDVOŘILOST

Jevem, o který se pragmatika dlouhodobě zajímá, je také zdvořilost, především tedy její principy a prostředky vyjadřování. Obecně bývá zdvořilost spojována se slušností a taktem. Jedná se o soubor řečových strategií, jež je určitým způsobem přítomen ve všech kulturách, nicméně samotná pravidla zdvořilosti se napříč jednotlivými kulturami mohou lišit. V dnešní době existuje několik teorií zdvořilosti, za zmínku zde však zcela jistě stojí alespoň tři klíčové:

- 1) zdvořilostní princip G. Leech;
- 2) teorie tváře P. Brownové a S. Levinsona;
- 3) teorie tykání a vykání R. Browna a P. Gilmana;

---

²⁴ HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*, 2013, s. 12

²⁵ LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*, 2003, s. 91

²⁶ SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Pragmatika: studijní příručka*, 2014, s. 23

6.1.1 ZDVOŘILOSTNÍ PRINCIP G. LEECHE

V roce 1983 formuloval britský lingvista Geoffrey Leech zdvořilostní princip založený na šesti maximách neboli pokynech/pravidlech, na jejichž dodržování je postavená zdvořilá komunikace. Tyto maximy (maxima taktu, velkorysosti, ocenění, skromnosti, souhlasu a účasti) se však nutně nemusí uplatnit všechny najednou. Saicová Římalová ve své publikaci²⁷ píše, že „spíše platí, že každá je typická pro určité typy komunikačních situací“, např. maxima taktu se uplatňuje především v těch komunikačních situacích, kdy mluvčí adresáta o něco žádá.

6.1.2 TEORIE TVÁŘE P. BROWNOVÉ A S. LEVINSONA

Brownová a Levinson ve své studii navazují na úvahy Ervina Gofmana, který již v polovině 20. století operoval s pojmem sebeobrazu člověka při interakci s ostatními. V teorii tváře autoři vycházejí z premise, že každý účastník jakékoliv komunikační situace má dvě tváře: 1) positive face (pozitivní tvář) a 2) negative face (negativní tvář). Základem pozitivní tváře je v jejich pojetí to, jak si daný jedinec přeje, aby ho okolí vnímalo a s tím související přání, aby okolí s jeho sebe prezentací souhlasilo. Negativní tvář je pak myšleno přání daného jedince, aby okolím nebyl ovlivňován a omezován tak ve svém svobodném jednání. Tvář, jak pozitivní, tak negativní, není podle této teorie stálá a neměnná, ale naopak se neustále vyvíjí.

6.1.3 TEORIE TYKÁNÍ A VYKÁNÍ R. BROWNA A A. GILMANA

Se zdvořilostí je pak nepochybně spojována také teorie tykání a vykání. Autoři Brown a Gilman přišli v roce 1960 s teorií, kde v základě rozlišují významy spojené s mocí a významy spojené s vyjadřováním rovnosti. Ve své studii se autoři věnovali také historickému vývoji tykání (T-forma) a vykání (V-forma). Pro současnost je však přirozeností, že T-forma je užívána mezi blízkými/známými a V-forma pak mezi ne tolik blízkými/známými, a především ve formálních komunikačních situacích.

6.2 JAZYKOVÁ NEZDVOŘILOST

Důsledkem nedostatečné zdvořilosti či její naprosté absence je nezdvořilost. Této problematice se věnuje Hirschová v článku²⁸ *Nezdvořilost jako pragmlingvistický fenomén*. Zde dává nezdvořilost do souvislosti především se vztahem tématu komunikace vzhledem k zájmům, potažmo tvářím (ad. teorie tváře) komunikujících. V návaznosti na teorii²⁹ Bousfielda z roku 2008 Hirschová poukazuje na potřebu rozlišovat přímou

---

²⁷ SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. Pragmatika: studijní příručka, 2014, s. 23

²⁸ HIRSCHOVÁ, Milada. Nezdvořilost jako pragmlingvistický fenomén. 2010

²⁹ BOUSFIELD, Derek. Impoliteness in Interaction, 2008.

a nepřímou nezdvořilost a s tím spojenou diferenciaci nezdvořilosti a hrubosti. V tomto pojetí je hrubost snadno rozpoznatelná užitím příznakového lexika, např. vulgarismů.

Nejzávažnějším faktorem nezdvořilosti je interpretace daného ne/zdvořilého jednání adresátem. Za nezdvořilé pak totiž kromě samotné nezdvořilosti, hrubosti a drzosti může být považováno také přehnaně a nepřiměřeně zdvořilé jednání, kdy adresátem může být vnímáno jako ironické či sarkastické.³⁰

7 KORPUSOVÁ LINGVISTIKA

Příchod nových technologií, konkrétně počítačů, dal za vznik novému odvětví jazykovědy, korpusové lingvistice. Již z názvu je patrné, že ve středu tohoto odvětví stojí korpus, tj. „velký elektronický, systematicky budovaný a organizovaný úhrn textů, který je *conditio sine qua non* pro jeho disciplínu, tj. Korpusovou lingvistiku“.³¹ Hlavním předmětem zájmu tohoto odvětví je tvorba a následná analýza elektronických korpusů. Metodologie korpusové výstavby a analýzy je však dosavadně největším úskalím tohoto poměrně mladého oboru. Velkým problémem konkrétně jazykových korpusů je také jejich propojení se všemi souvisejícími oblastmi.

K dnešnímu dni již existuje relativně mnoho různě velkých korpusů. Počátky této spíše metodologické disciplíny jsou datovány již někdy do 60. – 80. let, kdy vznikaly první malé korpusy (korpusy první generace). Oficiálně prvním byl Brown corpus (celým názvem *Brown University Standard Corpus of Present-Day American English*), který jeho tvůrci, Henry Kučera a Winthrop Nelson Francis, vytvořili již v 60. letech 20. století na Brown univerzitě (*Brown university*) v USA. Jednalo se o korpus o zhruba milionu slov, vzniklý pečlivým výběrem z americké angličtiny. Brown corpus následně inspiroval vznik dalších korpus, např. LOB (*Lancaster-Oslo-Bergen corpus*), který byl vytvořen důkladným výběrem z britské angličtiny a byl tedy protipólem korpusu americkému. Čermák³² uvádí, že právě existence těchto dvou velikostně a kompozičně téměř identických korpusů následně umožnila první kvantitativní komparaci americké a britské angličtiny.

Korpusy druhé generace byly pak průlomové zejména svou velikostí a zdrojovou vyvážeností. Zde je třeba zmínit např. British National Corpus, jenž je tvořen reprezentativním výběrem současné i psané angličtiny. Dále lze do této skupiny zařadit synchronní korpus Bank of

---

³⁰ Milada Hirschová (2017): NEZDVOŘILOST. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. URL: <https://www.czechency.org/slovník/NEZDVOŘILOST> (poslední přístup: 31. 3. 2019)

³¹ ČERMÁK, František. Korpus a korpusová lingvistika, 2017, s. 85

³² ČERMÁK, František. Korpus a korpusová lingvistika, 2017, s. 85

English, Corpus of Contemporary American English (zkráceně COCA), International Corpus of English a American National Corpus.

Po roce 2000 začaly vznikat velmi rozsáhlé korpusy (korpusy třetí generace), jež pro tvorbu svých databází využívaly automatické stahování dat z internetu. Do korpusů této generace lze zařadit také projekt Český národní korpus. Ze světových korpusů pak také německý projekt DEREKO, největší korpus psaného textu na světě, obsahující 45 miliard slovních tvarů (ke dni 2. 3. 2019).

7.1 KORPUSOVÁ DATA

Jednotlivé korpusy jsou tvořeny textovými daty vyexcerpovanými z různých zdrojů. Většinou jsou tato korpusová data doplněná anotacemi, tzn. jsou obohacena o údaje strukturní, metatextové, lingvistické aj., v některých případech však zůstávají prostá.

Korpusová data jsou dnes získávána různými způsoby z nejrůznějších zdrojů. Synchronní psané korpusy čerpají především z elektronických dat, která jsou zprostředkována přes určitého dodavatele (agentury, nakladatelství).

V případě textů starších, potřebných např. pro elektronické databáze založené na historických textech, je zpracovávání samotných dat o to složitější, že je třeba jednotlivé stránky zdrojů ručně skenovat, např. v případě Vokabuláře webového.

Velmi pracná a časově náročná je tvorba korpusů mluvených, resp. především proces získávání mluvených dat pro tyto databáze. Problémem je zde nejen samotná metodologie záznamu, ale také způsob rovnoměrného výběru samotných mluvčích.

7.2 MLUVENÉ KORPUSY

Přestože je mluvený jazyk z jazykovědného hlediska upřednostňován před psaným a v praxi je také několikanásobně častěji užíván, poměr mluvených a psaných korpusů této skutečnosti neodpovídá. Mluvených korpusů je oproti korpusům psaným stále ještě málo, a když už existují, nejsou zdaleka tak obsáhlé. Primárně je tomu tak zejména z toho důvodu, že získávání vhodných dat a následná tvorba mluvených korpusů z nich je metodologicky a časově mnohem náročnější, než sběr dat a tvorba korpusů psaných.

Předchůdcem mluvených korpusů byly dříve databáze zejména fonetiků a dialektologů, kteří si pro účely svých výzkumů pořizovali magnetofonové nahrávky, jež následně přepisovali.

Jednoznačně není stanoveno, jaká data by měla být do mluveného korpusu řazena, avšak Čermák ve své publikaci³³ uvádí několik parametrů, které by dle něj měl ideální vzorek

---

³³ ČERMÁK, František. Korpus a korpusová lingvistika, 2017, s. 78

(nahrávka) mluveného jazyka, jakožto součást korpusových dat, splňovat. „(...) nejdůležitější a nejtypičtější je ten druh mluveného jazyka, který je především primárně mluvený (tj. ne čtený), dialogický, soukromý, neformální, spontánní (tj. bez scénáře ap.) a mezi partnery blízkými, resp. známými a sobě rovnými, a to ve vzájemné přítomnosti hovořících (ne tedy na dálku) a pokud možno získaný bez uvědomování si mluvčích toho, že jsou nahráváni“. V souvislosti s těmito parametry následně Čermák pracuje s pojmem prototypický mluvený jazyk.³⁴

Data potřebná pro tvorbu mluvených korpusů, která by vyhovovala výše zmíněným parametrům, lze tedy získat pouze nahrávkami mluvčích v jejich přirozeném prostředí. Samozřejmostí je potřebnost mít předem souhlas mluvčích k tomu, že jejich mluvený projev lze zaznamenat.

7.2.1 ČESKÉ MLUVENÉ KORPUSY

Prvním korpusem mluvené češtiny byl Pražský mluvený korpus, který tvoří nahrávky autentické, tematicky nespécializované češtiny především z Prahy a okolí. Dalším významným mluveným korpusem českého jazyka je Brněnský mluvený korpus, který se pyšní prvenstvím v zaměření na jazyk na Moravě, konkrétně na autentickou mluvu města Brna. Korpus, jenž je využit i pro účely této závěrečné práce, je korpus neformální mluvené češtiny řady ORAL. Korpusy této řady jsou tvořeny přepisy nahrávek spontánních rozhovorů s tím, že se jeho tvůrci snažili o co největší vyváženost napříč všemi (pro tuto řadu korpusů) důležitými proměnnými (pohlaví, vzdělání, věk a převažující oblast pobytu v dětství). Regionálně však korpusy řady ORAL vyváženy nejsou, čteněji jsou zastoupeni mluvčí z české části České republiky.

Mluvčí, kteří byli nahráváni, byli rodilými mluvčími a navzájem se znali. Důležitým faktorem při pořizování nahrávek bylo také zachování přirozeného prostředí mluvčích. Všechny tyto faktory jsou klíčové pro přirozený mluvený projev, ve kterém se s expresivitou, především tou negativní, nejčastěji setkáváme.

Korpus oral_v1, který zprostředkoval data pro tuto závěrečnou práci, je spojením korpusů řady ORAL o velikosti 6 361 707 pozic (ke dni 2. 3 2019).

Ani u jednoho z výše uvedených českých mluvených korpusů nebyl pro přepis nahrávek užit přepis dialektologický (fonetický) z důvodu, že se tvůrci snažili o co nejvěrnější, přesto však srozumitelné zachycení konkrétního jazykového kódu. Náležitě je ve všech případech užitá kombinace fonetického zápisu a standardních pravopisných norem.

---

³⁴ Do mluvených korpusů však bývají řazeny také korpusy, jež jsou postaveny na nahrávkách textu čteného a které následně slouží jako zdroj fonetickým bádáním.

8 METODOLOGIE

8.1 CÍLE PRÁCE

Tato závěrečná práce se zaměřuje na regionálně podmíněné užívání negativní expresivity. Cílem práce je analýza užívání prostředků negativní expresivity ve dvou vybraných regionech s využitím přepisů nahrávek, které poskytuje Český národní korpus, konkrétně databáze řady ORAL. Pozornost je zde věnována oblastem Slezska a jižních Čech.

V samém úvodu analýzy bude nejprve poukázáno na rozdíl ve frekvenci slov z reprezentativního vzorku v psaném korpusu SYN (na jehož základě je postaven Čermákův seznam) a v mluveném korpusu ORAL (s nímž je pracováno v této závěrečné práci).

Samotný výzkum pak bude postaven na dvou doplňujících se otázkách. Klíčové zde bude vyhrazení několika zejména funkčních typových skupin negativně expresivních výrazů, do kterých lze na základě struktury a funkce rozdělit výrazy z reprezentativního vzorku. Zohledňován zde bude také okolní kontext jednotlivých výskytů slov, jenž poskytuje databáze korpusu oral_v1. Na základě kontextu a struktury užitých výrazů zde bude analyzováno, jak v promluvách daná slova fungují a jaký zde mají význam.

Zároveň bude pozornost věnována také frekvenci výskytů daných slov v určitém typu s přihlédnutím ke zkoumaným regionům. Přestože je subkorpus pro oblast jižních Čech (442 058) nepatrně rozsáhlejší než subkorpus Slezska (407 723) a dalo by se tedy očekávat, že frekvence užití negativně expresivních výrazů bude celkově vyšší právě tam, budou zde porovnávány frekvence výskytů výrazů v jednotlivých funkčních typových skupinách.

Výzkumné otázky lze tedy formulovat následovně:

- 1) „Do jakých typových skupin lze negativní expresiva z reprezentativního vzorku v porovnávaných oblastech rozdělit?“
- 2) „Jak se liší frekvence užívání negativně expresivních výrazů v porovnávaných oblastech?“

8.2 REPREZENTATIVNÍ VZOREK

Pro analytickou část této práce se stal výchozím zdrojem negativně expresivních výrazů seznam 152 nejčastějších českých nadávek. Tento výčet Čermák³⁵ sestavil na základě vyhledávání v psaném korpusu řady SYN s tím, že vyhledávání zaměřil v zásadě na prózu, která, jak sám uvádí, se nejvíce podobá mluvenému jazyku.

Z důvodu rozsahu této práce bylo nutné zajistit pouze reprezentativní vzorek tohoto výčtu. Ten bude tvořen prvními třiceti lexémy, jež Čermák uvádí ve svém seznamu a které jsou dle

---

³⁵ ČERMÁK, František. Lexikon a sémantika, 2010, s. 122

psaného korpusu řady SYN, se kterým Čermák pracoval, nejfrekventovanějšími českými nadávkami. Jedná se o tato slova (za každým slovem je pak počet jeho výskytů v korpusu SYN):

hajzl 162, kurva 111, blázen 104, kráva 99, mizera 76, parchant 71, chlap 53, děvka 52, trouba 50, pitomec 49, mrcha 46, blbec 45, idiot 44, pes 39, potvora 38, lump 38, bláha 32, chudinka 29, husa 28, kretén 26, neřád 26, smrad 24, debil 24, čubka 23, coura 23, prevít 23, šmejda 22, bastard 20, moula 19, grázl 19

8.3 NEDOSTATKY ANALÝZY

Je zde na místě zmínit také vědomé nedostatky následné analýzy. Je potřeba si uvědomit, že reprezentativní vzorek, jenž je analyzován, vychází ze seznamu nejčastějších nadávek dle psaného korpusu. Je tedy logické, že výsledkem analýzy nebude seznam nejfrekventovanějších českých negativně expresivních výrazů v mluveném projevu. V rámci této práce bude pouze porovnávána frekvence a typologie slov z reprezentativního vzorku ve dvou vybraných oblastech (Slezsko, jižní Čechy) a částečně také ve dvou diametrálně rozdílných korpusech (psaný korpus řady SYN a mluvený oral_v1).

Za nedostatek by se dal považovat také poměrně malý zkoumaný vzorek. Z celkového seznamu 152 slov jich bude analyzováno pouze prvních 30, tedy 30 nejfrekventovanějších českých nadávek dle psaného korpusu řady SYN. Důvodem je rozsah práce a především pak hloubka analýzy.

Úskalím této práce je také fakt, že ve slovnících, se kterými je v analytické části pracováno (SSJČ, SSČ), není negativně expresivní slovní zásoba dokonale zpracována a anotována. Čermák ve svém článku³⁶ píše: „Nadávky jsou spolu s vulgarismy, některými expresivy apod. ve slovnících zvláště odbývané, snad proto, že je domácí uživatelé dobře znají a že (snad pro některé lidi) jsou neslušné a nestojí za to se jimi zabývat (nechme stranou nejasný postoj kodifikátorů v tomto případě, z SSČ není jasné, jestli jde o slovo spisovné nebo ne)“. A vzhledem k tomu, je expresivita, ačkoliv je již dlouhodobě předmětem lingvistických bádání, stále obtížně zpracovávaným jevem. Důsledkem tohoto faktu jsou ne zcela jasné hranice mezi jednotlivými typy negativně expresivních výrazů. Proto i v následující analýze, v části zaměřené na typologii těchto výrazů, mnohdy nebude jednoduché jednotlivá slova zařadit do určitých typů.

Posledním nedostatkem pak může být také zastaralost Čermákova seznamu (2009). Zde je potřeba zohlednit fakt, že Čermák vycházel z psaného korpusu řady SYN, do něhož jsou rovněž zahrnutá přední česká prozaická díla. Jediným pravidlem zde je, že autor daného díla

---

³⁶ ČERMÁK, František. Já vůl, ty vole/ty si vůl, to je vůl, 2001.

musí být narozen až po roce 1880. Z toho vyplývá, že některá negativní expresiva, která se ve vybraných prozaických dílech vyskytovala, nemusí být v dnešní době tak frekventovaně užívána.

Navzdory všem těmto nedostatkům je tato analýza smysluplná, neboť minimálně nastíní možnosti dělení negativních expresiv a předně poukáže na ne/identické užívání negativně expresivních výrazů ve dvou dostatečně geograficky vzdálených oblastech.

9 KOMPARACE ABSOLUTNÍ FREKVENCE SYN VS. ORAL

V mluveném projevu, v uvolněném, neformálním dialogu, neprochází mnohdy lexikum mluvčích tak pečlivou kontrolou, jako je tomu v projevu psaném. Obecně by se tedy dalo předpokládat, že slova z reprezentativního vzorku budou jakožto negativně expresivní výrazy frekventovaněji zastoupeny v korpusu mluveném, neboť mluvený projev je oblastí expresivitě vlastní. Není to však tak jednoznačné. Zatímco u některých výrazů je počet výskytů v mluveném korpusu oral_v1 celkově vyšší než v psaném korpusu řady SYN (*hajzl, kráva, debil*), u některých je tomu naopak (*neřád, grázl, moula, bastard*).

REPREZENTATIVNÍ VZOREK	SYN	ORAL_V1
hajzl	162	236
kurva	111	490
blázen	104	291
kráva	99	402
mizera	76	3
parchant	71	54
chlap	53	1216
děvka	52	18
trouba	50	174
pitomec	49	34
mrcha	46	62
blbec	45	316
idiot	44	81
pes	39	1303
potvora	38	89
lump	38	14
bláha (bláho)	32	151
chudinka	29	52
husa	28	85
kretén	26	69
neřád	26	1
smrad	24	89
debil	24	285
čubka	23	2
coura	23	3
prevít	23	8
šmejd	22	30
bastard	20	3
moula	19	3
grázl	19	5

Lze to interpretovat různě. První příčinou může být proměnlivost lexika v čase. Čermák svůj frekvenční seznam sestavil na základě výsledků hledání v psaném korpusu v roce 2009 s tím, že vyhledávání omezil především na prózu, která je dle něj nejbližší mluvenému jazyku. V případě prózy, jež je do psaného korpusu SYN zahrnuta, se jedná o významná díla české literatury, kde při zařazení do korpusu jedinou podmínkou bylo, že autor daného díla musí být narozen po roce 1880. Z toho lze usoudit, že negativně expresivní výrazy, které se čteně vyskytovaly v psaném korpusu SYN, se dnes už tak aktivně neužívají (především v mluveném projevu) a tvůrci mluveného korpusu řady ORAL je už zkrátka na nahrávkách v takovém počtu nedokázali zachytit.

Druhou možností pak je, že v mluveném projevu se mluvčí v případě nutnosti častěji uchylují k výrazům ve své podstatě vulgárním, kdežto v projevu psaném tíhnou k výrazům co možná nejslušnějším (volí pak tedy např. slova zhrubělá).

10 FUNKČNÍ TYPOLOGIE NEGATIVNĚ EXPRESIVNÍCH VÝRAZŮ

V rámci lexikálních expresiv lze rozlišovat výrazy s kladným expresivním zabarvením (příznakem), např. hypokoristika (expresivní deformace neutrálního jména), deminutiva (slova zdrobnělá), familiární slova atd., a výrazy s negativně expresivním zabarvením, např. pejorativa (slova hanlivá), augmentativa (slova zveličelá/zhrubělá), vulgarismy (slova sprostá) atd.

Výrazy s negativně expresivním příznakem z reprezentativního vzorku zde budou z hlediska struktury a funkce užití děleny na:

- 1) nadávky;
- 2) kletby;
- 3) vulgarismy;
- 4) vycpávková slova;
- 5) výrazy evaluace;
- 6) výrazy údivu;
- 7) výrazy sebekritiky;
- 8) výrazové prostředky příměru;
- 9) slova kontaktová;
- 10) slova zhrubělá;
- 11) výrazové prostředky důrazu;

10.1 NADÁVKY

„Nadávky jsou pragmatické lexémy adresované druhému, mluvčí jimi negativně hodnotí posluchače, a to různou silou.“³⁷ Jejich intenzita je různá. V naprosté většině případů bývají považovány za nezdvořilé. Jejich primární funkcí je vyjádření okamžité negativní reakce na činnost nebo vlastnost adresáta, jenž v mluvčím vyvolal zlost.

V případě těchto pragmatických lexémů je klíčová jejich evaluativní funkce, kdežto jejich význam bývá mnohdy nejasný, až neurčitý.

Nejtypičtější struktura nadávek je dle Čermáka ve 2. osobě sg. vzorec **Ty x^V !** (v němž x^V je nadávka, která má charakter podstatného jména ve vokativu singuláru), např. *Ty hajzle!* nebo *Ty kurvo!* V praxi však tato struktura mnohdy funguje i bez zájmena identifikujícího adresáta (**Ty**) a výsledný vzorec pak může mít podobu x^V !, např. *hajzle!*, *děvko!*. Jako méně

---

³⁷ ČERMÁK, František. Lexikon a sémantika, 2010, s. 120

častou variantu Čermák uvádí vzorec **Ty seš/jsi ale x^N !** (kde x^N je nadávka opět podstatným jménem, tentokrát však v nominativu singuláru), např. *Ty seš ale potvora!* nebo *Ty jsi ale debil!*

Nejčastěji se nadávky vyskytují v mluveném dialogu, kde jsou mluvčí v přímém kontaktu a bezprostředně, bez rozmyslu a často v afektu vyjadřují své negativní postoje.

Čermák uvádí, že napříč jazyky jsou nadávky z většiny nepřenosné, výjimkou je např. mezinárodní *idiot*.

Definice lexikonu nadávek se neobejde bez potíží, neboť nadávkou se může v jistém kontextu stát téměř jakékoliv podstatné jméno. Častým zdrojem jsou však zejména sféry vyměšování (*Ty posero!*), sexu (*Ty píčo!*), náboženství (*Ty pohane!*) a mnohdy také oblast zvířat (*Ty osle!*).

Je třeba věnovat pozornost také problematice sémantiky nadávek, kde je vyjma zřetelné negativní hodnotící funkce význam nadávek nedostatečně jasný a obtížně určitelný.

Čermákův seznam, jenž této práci slouží jako výchozí zdroj negativně expresivních výrazů k analýze, je v samotné původní publikaci³⁸ definován jako výčet nejčastějších českých nadávek. Dalo by se tedy předpokládat, že slova, která tento výčet zahrnují, budou nejčastěji plnit funkci právě nadávek, tzn. prostředků negativní expresivity, která jsou přímo adresována dalšímu účastníkovi komunikace.

Do tohoto typu negativních expresiv budou v rámci této analýzy řazeny právě ty lexémy z reprezentativního vzorku, jež odpovídají strukturám **Ty x^V !**, resp. **x^V !** nebo **Ty seš/jsi ale x^N !**. Zároveň však bude bráno v potaz, zdali se jedná skutečně o nadávku i v daném kontextu, jenž je u daného výskytu slova k dispozici v rámci databáze korpusu oral_v1. Lexémy odpovídající struktury zde budou s přihlédnutím k okolnímu kontextu v obou zkoumaných oblastech rozlišeny do tří podtypů:

- 1) nadávka v rámci přátelské komunikace;
- 2) nadávka nepřímá;
- 3) nadávka prostá;

10.1.1 NADÁVKA V RÁMCI PŘÁTELSKÉ KOMUNIKACE

Obecnému vzorci nadávek mnohdy strukturou odpovídají výrazy, u kterých je však z kontextu ukázek patrné, že se jedná o důvěrnou, přátelskou komunikaci, kdy záměrem mluvčího A nebylo mluvčího B hrubě či urážlivě pojmenovat. V tomto případě se jedná

---

³⁸ ČERMÁK, František. Lexikon a sémantika, 2010, s. 122

o výrazy, které jsou v souladu s interními pravidly, jež byly stanoveny samotnými komunikanty v rámci jejich důvěrné komunikace. V odpovědi mluvčího B, jemuž byla nadávka adresována, nelze v dané komunikační situaci vypožorovat reakci v podobě jakékoliv sankce. Lexém lze zde, v tomto kontextu tedy považovat za nadávku pouze na základě odpovídající struktury. Zároveň se zde však lexém nechová pouze jako jakési kontaktné slovo, a i přes absenci jakékoliv sankce ze strany adresáta má pro sdělení význam.

Z reprezentativního vzorku lze na základě okolního kontextu do tohoto podtypu zařadit pouze jeden výraz, který je však pro obě porovnávané oblasti společný. Jedná se o lexém *blázen* /1/, jenž dle *Slovníku spisovného jazyka českého* (dále jen SSJČ), dostupného na <https://ssjc.ujc.cas.cz>, může mít hned několik významů. Ve svém primárním, nominativním významu označuje duševně chorého, pomateného člověka. Expresivního významu nabývá lexém v momentě, kdy označuje člověka nerozumného, pošetilého, potřeštěného (ne však nutně hloupého), např. (...) *chová se jako blázen* (...), (...) *byl by blázen, kdyby* (...), (...) *ty starý blázne!* V dalším přeneseném významu pak může pojmenovávat člověka, jenž „pro něco přemrštěně horuje“³⁹, např. *být do někoho blázen* (být silně, slepě zamilován), *blázen do počítačů* (počítačový nadšenec).

/1/ S.: A: (...) nemáte hlad nebo něco?

B: ne, já sem snídal.

A: snídal? Kolik je hodin?

B: dvě hodiny

A: dvě hodiny? **Ty si blázen!**

B: ne fakt ne, děkuju (...)

j.Č.: A: (...) máš fyzičku vyběhanou

B: já sem byl běhat totiž v pondělí, byl sem běhat v úterý, dokonce v šest ráno

A: **ty si blázen!**

B: ale to mě Linda zbudila že si chce jít zaběhat jesi nechci v šest ráno (...)

10.1.2 NADÁVKA NEPŘÍMÁ

Některé výskyty lexémů z reprezentativního vzorku odpovídají strukturám nadávky pouze částečně. Jedná se o případy, kdy je výraz v odpovídající formě zakomponován do delší promluvy jednoho z komunikantů, kdy mluvčí líčí adresátovi dialog, jenž vedl se třetí osobou. Z důvodu, že výraz je v tomto případě opět použit v odpovídající struktuře, je tento výskyt v rámci této analýzy vnímán také jako nadávka, ačkoliv byl adresován osobě, která se dané komunikační situace aktivně (mnohdy ani pasivně) neúčastnila. V komunikaci původní,

o které mluvčí A vypráví, se však pravděpodobně jednalo o nadávku se všemi náležitostmi (forma, funkce).

Do tohoto podtypu lze v rámci slezského subkorpusu na základě konkrétních výskytů zařadit (podobně jako v podtypu prvním) lexém *blázen* /2/. V rámci obou porovnávaných oblastí zde však patří také slovo *debil* /3/, jenž dle SSJČ označuje člověka stíženého debilitou. *Slovník současné češtiny* (dále jen SSČ), dostupný na <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>, však tuto definici rozšiřuje a kromě významu nominativního zmiňuje také význam negativně expresivní, kdy tento lexém zhruběle označuje hloupého, nerozumného jedince.

/2/ S.: A: (...) no, já říkám Tondovi: „**si ty blázen**, přece tu nebudem do osmi do večera, vysypem to rovnou, ne“ (...)

/3/ S.: A: (...) sem slyšel, jak kurva ona se s ním baví vole: „ty čuráku, **ty debile!**“

B: fakt?

A: no

j.Č.: A: (...) no ale jako taky říkala, že právě kolikrát se mu stalo, že najednou jí přišel mail, jakože Janě jako, no gratulujeme vám vyhrála ste v aukci a vona prej: **ty si debil**, ty si zase něco koupil na mě (...)

10.1.3 NADÁVKA PROSTÁ

V rámci tohoto podtypu se jedná o nadávky, které jednak svou strukturou odpovídají vzorci **Ty seš/jsi ale x^N!**, a jednak také opravdu plní funkci nadávek i v dané komunikační situaci, resp. v daném kontextu, jež databáze *oral_v1* poskytuje.

Slovem, které se ve slezském subkorpusu uplatňuje jako nadávka prostá, je *trouba* /4/. SSJČ uvádí hned několik významů tohoto lexému. Ve svém primárním, nominativním významu označuje např.: hudební nástroj v podobě na konci rozšířeného válce, megafon (hlásná trouba) nebo také duté těleso ve tvaru válce, které slouží k vedení materiálu na určitou vzdálenost. Expresivního příznaku lexém nabývá v případě, že označuje hloupého člověka, např. *ty starej troubo!*

Do podtypu nadávek prostých lze v rámci slezského regionálního korpusu zařadit také lexém *blbec* /5/, který dle SSJČ označuje člověka s nevyvinutou nebo silně porušenou/otupělou duševní činností. Dle SSČ však může také zhruběle pojmenovávat hloupého, nechápavého člověka.

Na rozdíl od subkorpusu slezského ve vzorku jihočeském odpovídá podtypu prosté nadávky také slovo *pitomec* /6/, dle SSJČ hanlivě označující velkého hlupáka. V databázi korpusu *oral_v1* z této oblasti se tento lexém vyskytuje pouze dvakrát a z toho dvakrát funguje jako nadávka prostá. V obou případech se zde však jedná o nadávku adresovanou někomu, kdo se

dané komunikační situace aktivně neúčastní (zde zvíře). Z kontextu ukázky je patrné, že mluvčí volí dané výrazy pod vlivem strachu a obav, což bývá často spouštěčem negativně expresivního vyjadřování. Lexém zde svou stavbou odpovídá struktuře nadávky a zároveň zde skutečně plní také její funkci.

V jihočeském subkorpusu je ve srovnání se Slezskem novinkou také nadávka *Ty potvoro!* /7/. Dle SSJČ může *potvora* označovat buď ohybného, ošklivého tvora (často hady, ještěry atp.) nebo zhruběle zlého, špatného, vypočítavého člověka. Z kontextu dostupného v ukázce sice není jasně patrné, komu konkrétně je tato nadávka adresována, nicméně lze předpokládat, že se podobně, jako tomu bylo u lexému *pitomec*, jedná o nadávku adresovanou někomu, kdo se dané komunikační situace aktivně neúčastní. I přes ne zcela srozumitelný situační kontext lze však v tomto případě uvažovat právě o podtypu prosté nadávky.

/4/ S.: A: (...) Já ti nebudu nic říkat a bude

B: (nesrozumitelně) ty si tr*, **ty si trouba!**

/5/ S.: A: (...) já ti to dělám furt hlavně že ty chlastáš flašku vodky a pak deš do Jantaru ty vole... to je mazec

B: **ty si fakt blbec!**

A: dycky sem byl Ali (smích)

B: teď si tuplovany!

/6/ j.Č.: A: (...) pocem Sendy, ty si sežral dřevo, vid', **ty pitomče!**

B: jak to poznáš?

A: protože se snaží něco vykašlat (...) Sendy pocem ke mně, pocem ty zvíře moje, ták no jo, ty blbečku, nemáš polykat to, co se polykat nemá, no jo, ty se tu rozvaluješ, no jo, vykašlej to, **pitomče!** (...)

/7/ j.Č.: A: (...) málokdo pojede do Čech učit se arabsky...

B: no tak možná kdyby to bylo v Praze, možná že jo

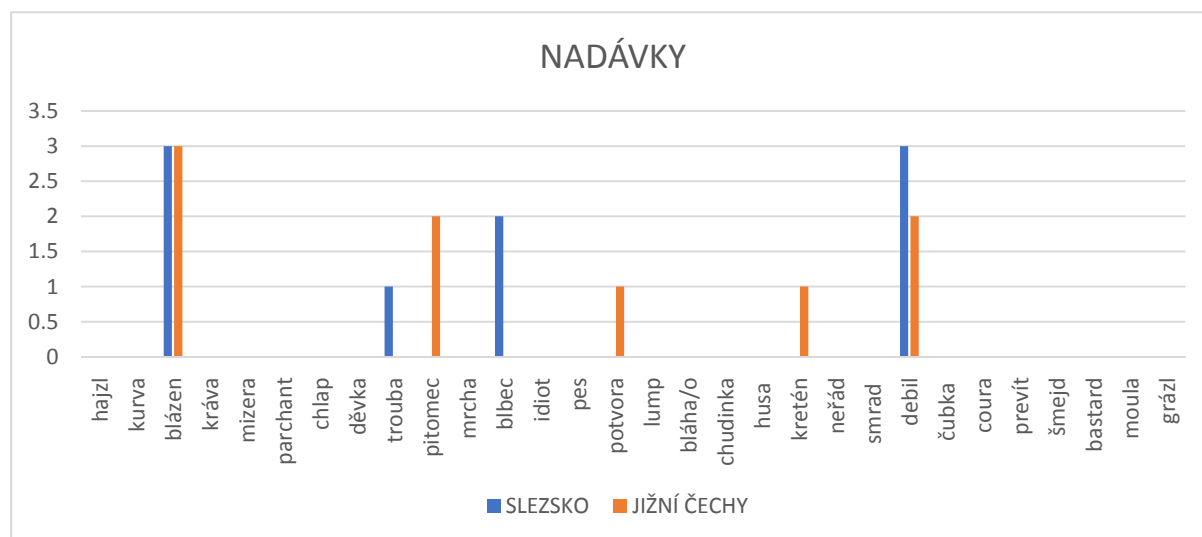
A: no vono, si myslíš, on, kuš **potvoro!** ...byl pozvanej do Německa na konferenci a nedostal vízum (...)

10.1.4 SHRNUÍ

Celkově je v případě nadávek na první pohled překvapivá jejich malá četnost v běžně mluveném projevu. Je zde však nutné zohlednit fakt, že nahrávky v rámci mluveného korpusu byly pořizovány v přirozeném a přátelském prostředí mluvčích, kde je pravděpodobnost výskytu nadávek obecně dosti malá.

Z grafu je patrné, že v dostupných materiálech databáze oral_v1 s hledáním omezeným na vybrané oblasti se ze slov z reprezentativního vzorku jako nadávka uplatňuje pouze několik málo z nich.

V jednotlivých oblastech se však ve frekvenci výskytu v rámci tohoto typu nejedná o velké rozdíly.

10.2 KLETBY

Na rozdíl od nadávek nejsou kletby konkrétnímu příjemci adresovány vůbec nebo pouze nepřímo. Většinou jimi mluvčí negativně hodnotí danou (mnohdy náhle nastolenou) komplikovanou situaci a sděluje své rozladění a zlost.

Struktura kleteb může být jednoslovná i víceslovná, obecně však mají povahu zvolacích vět, např. *Kurva!*, *Do hajzlu!*, *Krucifix!*

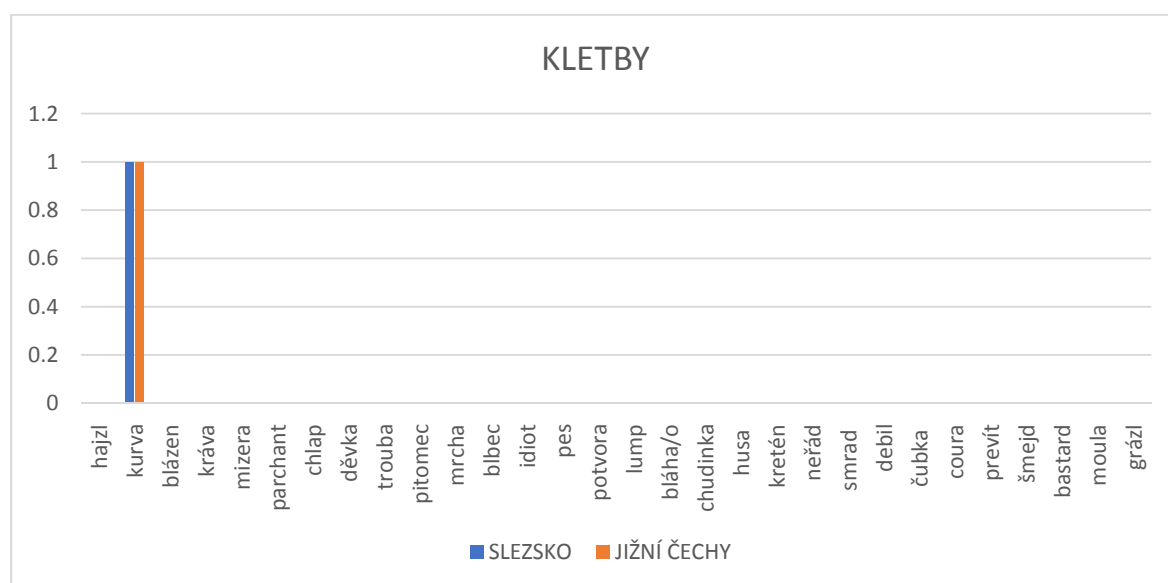
Zdroje kleteb se příliš neliší od zdrojů nadávek, opět je to především oblast náboženství (*Prokristapána!*, *Ježíšmarja!*), vyměšování a sexu, Čermák však dodává, že se v tomto případě téměř vždy jedná o lexémy ustálené.

U tohoto typu negativní expresivity není v rámci této analýzy tolik zohledňován okolní kontext daného lexému a to z důvodu, že se nejedná o negativně hodnotící výrazy, jež by byly přímo určeny konkrétnímu adresátovi, ale naopak o výrazy vyřknuté v bezprostřední reakci na náhle nepřijatelnou situaci. V tomto případě se nelze opírat ani o jakýsi obecný vzorec struktury/stavby daného typu negativních expresiv. Jediné, co lze v tomto případě zobecnit, je charakter zvolací věty. Měřítkem by zde tedy mohl být původ kleteb. Nicméně ve zkoumaných oblastech (Slezsko, jižní Čechy v korpusu oral_v1) lze ze třiceti slov, jež reprezentují Čermákův seznam pro účely této práce o kletbě uvažovat pouze v případě lexému *kurva* /8/.

/8/ S.: A: (...) tam ešte dyž tak něco dame... tohle zatím nech. **Kurva**, tam nevlezou ty prašky **kurva!**

j.Č.: A: (...) to já vodmalička jako dyž sem šel s otcem k doktoru prostě tak sme tam seděli dvě minuty a otec začal: **kurva**, prostě zkurvenej stát do prdele (smích) tak prostě musím dvě minuty čekat do píči a tohleto jo prostě (...)

Jako kletba se v obou porovnávaných oblastech uplatňuje pouze lexém kurva, a to vždy pouze jedním výskytem. Lze to však odůvodnit tím, že nahrávky pro korpus oral_v1 byly pořizovány v přirozeném, přátelském prostředí mluvčích, kdy není moc velká šance, že bude náhle nastolena nepřívětivá, komplikovaná situace. Tudíž zřejmě z tohoto důvodu nenastala ani příležitost klít.

10.3 VULGARISMY

Kromě nadávek a kleteb nabízí lexikon také další prostředky hodnocení, např. vulgarismy neboli sprostá slova. Zdrojem těchto lexémů jsou celkově společenská tabu, jejich užití je především ve formální situaci nevídané a společností bývá sankcionováno. V neformálním, přátelském kolektivu jsou však mnohdy vulgarismy tolerovány nebo i vítány, a jsou tak užívány bez společenské sankce, např. *ale mrdat!*

V rámci této analýzy budou do tohoto typu negativně expresivních výrazů řazena slova, která jsou dle SSJČ v daném kontextu vulgární, ale zároveň ta slova, která v dané situaci funkčně neodpovídají jinému typu, např. nadávkám, kletbám atd.

Inventář tohoto typu negativních expresiv je jednak silně proměnlivý v čase a jednak také regionálně podmíněný. S ohledem na tuto skutečnost je jako příklad dobré znovu zmínit pro Slezsko typické slovo *cyp*, které je téměř výlučně charakteristické pouze pro tuto oblast (ad. kapitola o běžném mluveném jazyce ve Slezsku).

Na základě toho, co vulgarismy z reprezentativního vzorku pojmenovávají a označují, budou v rámci této analýzy rozděleny do následujících podtypů:

- 1) vulgarismy pojmenovávající zlého, nepoctivého, vypočítavého člověka;
- 2) vulgarismy pojmenovávající prostitutku, popř. lehkou/nevěrnou ženu;
- 3) vulgarismy pojmenovávající hloupého, nerozumného člověka;
- 4) vulgarismy pojmenovávající neposlušné, nevychované dítě;
- 5) vulgarismy pojmenovávající sociální zařízení;
- 6) vulgarismy nahrazující bezpříznaková adverbia;

10.3.1 ZLÝ/NEPOCTIVÝ/VYPOČÍTAVÝ ČLOVĚK

Bezkonkurenčně nejčastěji se vyskytujícím vulgarismem z reprezentativního vzorku je slovo *hajzl* /9/. Při zařazování tohoto lexému v rámci typologie negativních expresiv je klíčová životnost. Zatímco v neživotném rodě se slovo užívá jako zhrubělé označení toalety (*Jdu na hajzl*), jako kletba (*Do hajzlu!*), jako označení nepříznivé situace nebo něčeho, co je nenávratně pryč (*Jsmo v hajzlu, Prachy jsou v hajzlu*), popř. jako hrubé odmítnutí (*Jdi do hajzlu*), v případě, že se jedná o rod životný, význam se liší. Zde pak tento lexém označuje špatného, zlého člověka, např. *Ty zasranej hajzle! (nadávka), choval se jako hajzl, Hajzl jeden!* Nadávkou konkrétně adresovanou může tedy tento lexém být pouze v rodě životném.

V následujících prepisech tento lexém v rámci tohoto podtypu pojmenovává pouze jedince mužského pohlaví, resp. ženy nepojmenovává, a lze předpokládat, že by tomu tak bylo i v případě rozsáhlejšího vzorku.

Také slovo *kurva* může v určité situaci označovat zlého, podlého jedince. V prvním případě lze z úplného kontextu (dostupného v ČNK) vyčíst, že mluvčí A tímto výrazem označuje ženu /10/ (servírku), která ho, soudě z okolního kontextu, poškodila (okradla) a lexém zde tedy skutečně pojmenovává zlého/vypočítavého člověka. V případě druhém mluvčí A tímto lexémem nenazývá nikoho konkrétního, ale neurčitě rozsáhlou skupinu lidí (obchodníků/prodejců) /11/.

/9/ S.: A: (...) ma deset tisíc najem... sem se právě divila, že de z menšího do většího, když už sou zvykli, a to sou zloději...

B: no ty bláho, já bych mu rozbil hlavu tomu **hajzlovi** ty jo, ja to nechapu jak, jak tak ti nahoře taglenc mužou myslet, že prodají ty byty ty bláho, já to nechápu.

j. Č.: A: (...) pro mě je nejhorší, když sem věděl, co dělá, ale já ho znám už devět let a vím co to je zač...

B: já třináct

A: a vim co to je za **hajzla**, co dělá holkám (...)

/10/ S.: A: (...) kde mate tady vedouciho vole, tu **kurvu** tady pičo nechcu, aby mě obsluhovala, protože mě okradla.

B: jakto, kde vás okradla piča? No já sem majitel (...)

/11/ S.: A: (...) neska musíš všecko kontrolovat bo oni ty **kurvy** ti prodají aji, jak to teď bylo v tý televizi, co, co to tam bylo, ty treščí játra s červama.

10.3.2 PROSTITUTKA NEBO LEHKÁ/NEMORÁLNÍ ŽENA

V rámci vulgarismů lze vyčlenit také podtyp označující prostitutku či lehkou/nemorální ženu. Z reprezentativního vzorku zde lze zařadit slovo *kurva*, jehož primární význam je dle SSJČ vulgární pojmenování prostitutky/nevěstky, např. *dělat kurvu*. V rozšířeném významu však výraz mnohdy označuje také pouze nevěrnou, lehkou ženu, která se však prostitucí neživí.

Zatímco ve slezském subkorpusu tento lexém vulgárně označuje pouze prostitutky /12/, v subkorpusu jihočeském pojmenovává také právě nemorální, lehkou ženu, která se však prostitucí neživí /13/.

/12/ S.: A: (...) ale Řepka, to hovado tupe, že se neumi chovat, napraný jezdí s **kurvama**, ale tak to je jeho problém, ať si dělá s babama co chce (...)

S.: A: (...) vzhledem k tomu, že to mají všichni, tak sem říkal...

B: všichni? Kdo to ma?

A: kdejaka **kurva** to ma na zadech

/13/ j. Č.: A: anebo je to proto aby třeba nějak neřekli že je **kurva**, ale tak ja myslím, že to všichni ví (...) a že to je v podstatě **kurva** si myslím (...)

10.3.3 HLOUPÝ, NEROZUMNÝ ČLOVĚK

Do tohoto podtypu by potenciálně spadaly vulgarismy, jež označují hloupé a nerozumné jedince. Ani jeden lexém z reprezentativního vzorku se však v porovnávaných subkorpusech v tomto významu nevyskytuje.

10.3.4 NEPOSLUŠNÉ DÍTĚ

Zatímco ve slezském regionálním korpusu tomuto podtypu neodpovídá žádný lexém, ze subkorpusu jihočeského zde lze zařadit slova dvě. Prvním z nich je *parchant*, které dle SSČ vulgárně pojmenovává nemanželské dítě nebo dítě obecně, např. *je to rozmazlený parchant* ve smyslu *je to nevychované dítě* /14/. Druhým slovem, které lze do tohoto podtypu zařadit, je *grázl*. Ten dle SSČ vulgárně pojmenovává darebáka, uličníka či lumpa, v rozšířeném významu pak může označovat také opravdu zlobivé dítě /15/.

/14/ j. Č.: A: (...) dyž to není nákej rozmazlenej **parchant**, fakan, kterýho bych nejradši ztřískala tak – já dyž to vidim ty **parchanty** normálně v prodejně dyž vono to

normálně má ty vole držku na mámu (...)

/15/ j. Č.: A: (...) von byl hrozně fajn jakoby jako dítě byl vlastně fajn protože byl takovej pravej zlobil jo takovej ale milej zlobil ne takovej **grázl** kterej zlobí tak že voprudu zlobí (...)

10.3.5 SOCIÁLNÍ ZAŘÍZENÍ

Do tohoto podtypu lze z reprezentativního vzorku zařadit pouze slovo *hajzl* /16/, které dle SSJČ vulgárně označuje m.j. toaletu, např. *jdu na hajzl*. Tento význam tento lexém nese pouze v případě, je-li použit v neživotném rodě. V následujících ukázkách lze pozorovat, že se toto slovo v tomto významu užívá jak v singuláru, tak v plurálu.

/16/ S.: A: (...) tak sem hned říkal kurva klukům, no pičo to si děláš kozy říkám ne kurva na **hajzlu** mate pičo televize vole (...)

S.: A: (...) no tak on to bude zavírat teďkom na týden

B: to víc musí být, protože budou dělat všecko vole **hajzly**, stropy, všecko (...)

j. Č.: A: (...) a deš dozadu na pravej straně je takovej eště dřevěnej ten **hajzl** (...)

10.3.6 NAHRAZENÍ BEZPŘÍZNAKOVÝCH ADVERBIÍ

Do tohoto podtypu jsou zařazeny ty lexémy, jež mohou v daném kontextu nahradit bezpříznaková adverbia. Z reprezentativního vzorku zde lze v rámci obou subkorpusů opět zařadit pouze slovo *hajzl*, které v následujících ukázkách nahrazuje bezpříznakové adverbium *pryč* /17/.

V rámci tohoto podtypu může být tentýž lexém použit ve struktuře **poslat někoho do** (...), ve významu hrubě a rázně někoho odmítnout. V téže struktuře by zde beze změny samotného významu mohly alternovat např. výrazy *poslat pryč/do prčic/prdele/háje* /18/.

V jihočeském subkorpusu se tento lexém v rámci daného podtypu vyskytuje také ve významu, kdy vulgárně označuje nepříznivou situaci nebo situaci, která je nenávratně pryč. Alternovat by zde v podobném smyslu mohly např. výrazy: *v prdeli*, popř. *v píči* /19/.

/17/ S.: A: (...) jinak nevím co dělá jo, protože mu odjela ta zpěvačka do piče

B: nevím nevím, ale ona jela někam

A: (smích) **do hajzlu** no, on říkal že přišel o zpěvačku (...)

j.Č.: A: (...) přemejšším nad tím asi den co den nad tím prostě že bych někam vypad úplně někam **do hajzlu** takhle do nějaký tý země (...)

/18/ S.: A: (...) no ono to dává smysl tam nějaký ten mluvčí té jejich připrdlé organizace prostě řekl, že to zkoušeli požadovat po Ukrajině ...

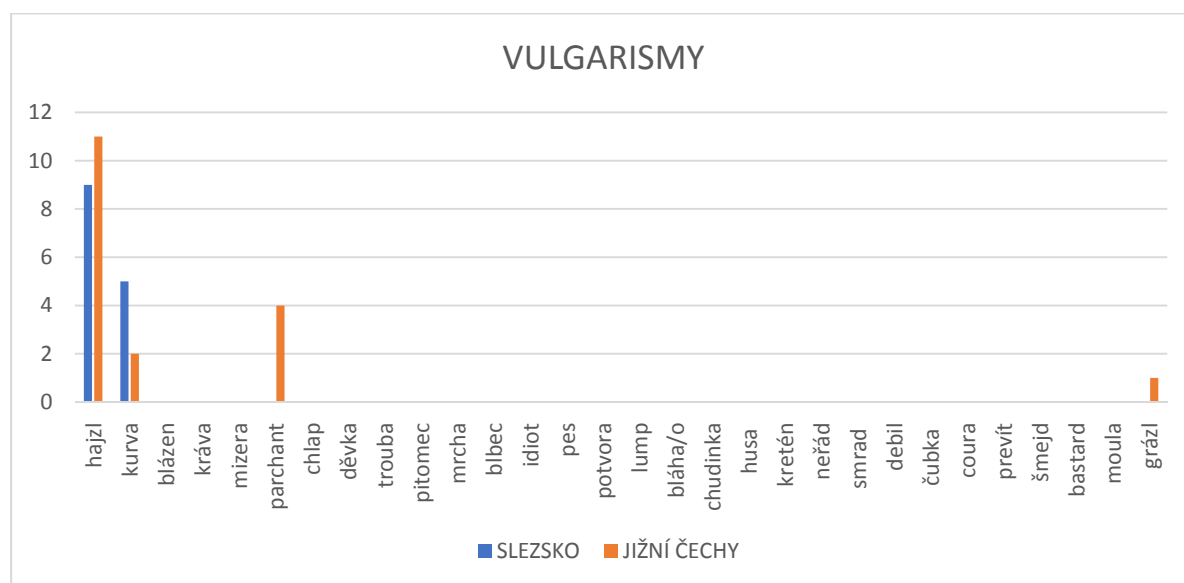
B: a ti je poslali **do hajzlu** (...)

/19/ j.Č.: A: (...) ta trocha solidarity kerá dotedka v tom byla eště i dyž voni si stěžovali ty bohatý že jo, tak je **v hajzlu**, a to sem zvědav, jak se s tímhletem teda vypořádáme (...)

10.3.7 SHRNUÍ

Do tohoto typu negativně expresivních výrazů byly v rámci analýzy zařazeny pouze výrazy, které dle SSČ nebo SSJČ byly anotovány jako vulgární, ale zároveň pouze ty výrazy, které funkčně či strukturně v daném kontextu nespádaly do jiné kategorie. Z grafu (viz níže) lze vyčíst, že vulgarismy (dle definice pro účely této analýzy) se častěji vyskytují v jihočeském subkorpusu. Nicméně může to být zcela jistě zapříčiněno právě tím, že reprezentativní vzorek obsahoval pouze prvních třicet slov z Čermákova seznamu. Odchylku lze pozorovat např. u frekvence vulgárního lexému *píča*, které se v seznamu vyskytuje na 35. místě. Zatímco v databázi pro oblast jižních Čech se slovo vyskytuje pouze 3krát, ve slezském subkorpusu ho lze najít 112krát. Právě v případě tohoto slova pro mnoho mluvčích trvale žijících na území Slezska čím dál víc slábne negativně expresivní příznak. Slovo je tak v této oblasti často užíváno jak jako vulgarismus, tak také jako nadávka, výrazový prostředek evaluace a slovo vycpávkové.

Z výrazů reprezentativního vzorku však v porovnávaných oblastech nelze z hlediska frekvence výskytů pozorovat za zmínku stojící rozdíl (celkový počet výskytů vulgarismů: Slezsko 14, jižní Čechy 15).

10.4 VYCPÁVKOVÁ SLOVA

Používání vycpávkových slov neboli tzv. slovní vaty, je jev týkající se především mluveného projevu, který však s příchodem nových technologií, především sociálních sítí, proniká čím dál víc také do psaného textu.

Jedná se o slova, která jsou pro význam sdělení zcela zbytečná a slouží především pro získání času mluvčího, který si v daném okamžiku není jist, jak by jeho sdělení mělo pokračovat. Nejčastěji jsou to slova: *jakoby, vlastně, jako že, takové to* atd.

Mezi tyto parazitické výrazy však pronikají také výrazy zhrubělé až vulgární. Je to způsobeno návykem mluvčích na tyto výrazy v takové míře, že je přestávají vnímat jako příznakové, např. (...) *a teď jsme tam tak seděli, ty vole, a přišel tam takový borec, vole, a najednou strašný řev, ty vole.*

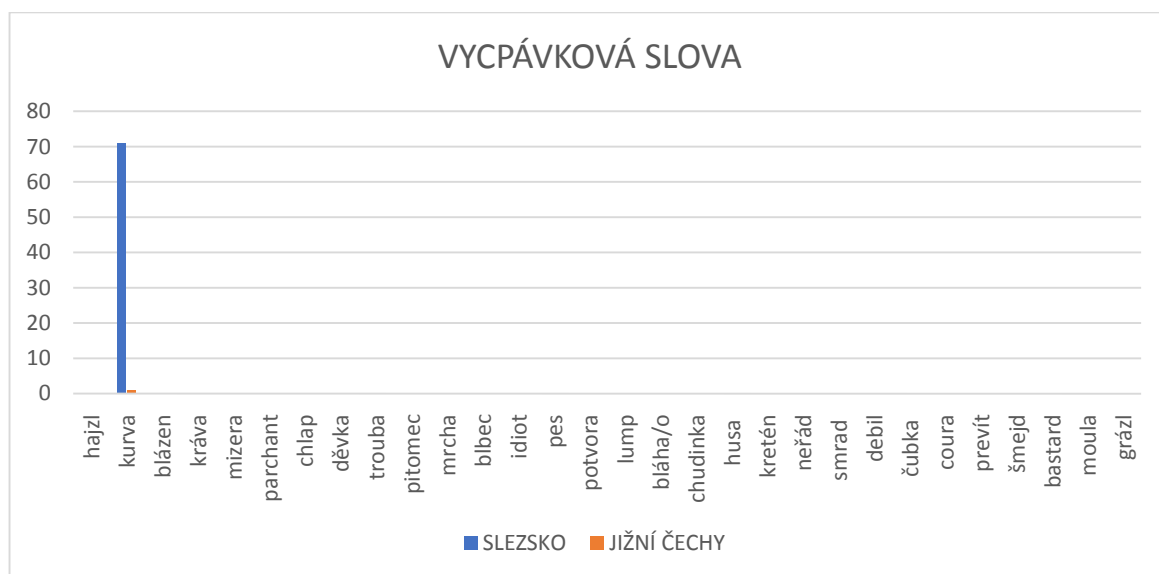
Jako vycpávková slova neboli parazitické výrazy jsou v rámci této analýzy vnímána právě ta slova, která tedy ve své podstatě nijak neovlivňují celkové vyznění daného sdělení. Z reprezentativního vzorku se však jako vycpávkové slovo v obou porovnávaných oblastech jeví pouze slovo *kurva* /20/.

/20/ S.: A: (...) tak sem to hned říkal **kurva** klukům no, pičo to si děláš kozy říkám ne **kurva** na hajzlu mate pičo televize vole (...)

j.Č.: A: (...) tam normálně mířil a střílel, a tak sem říkal **kurva** to je blízko, tak sem šel dál asi na sedum metrů k jednomu sloupu (...)

V případě tohoto typu je v porovnávaných oblastech rozdíl v četnosti výskytů zřejmý na první pohled. V subkorpusu pro oblast jižních Čech se slovo *kurva* vyskytuje celkově pouze 6krát a z toho ho pouze jednou lze považovat za vycpávkové slovo. V případě subkorpusu slezského se pak tento výraz vyskytuje celkově 77krát a z toho ho lze 71krát zařadit do tohoto typu. Zde je rozdíl opravdu znatelný.

Z definice vycpávkových slov vyplývá, že negativně expresivní výrazy, jež pronikají do tohoto typu, jsou mluvčími vnímány téměř jako bezpříznakové. Ve Slezsku je tedy negativní příznak tohoto lexému značně oslaben.

10.5 VÝRAZY EVALUACE

V případě negativní expresivity se lze často setkat se strukturou **To je (ale) x^N!**, která je adresovaná třetí, často nepřítomné osobě. Tuto strukturu řadí Čermák i přes zapojení nadávky ke strukturám tzv. evaluace neboli hodnocení, např. *To je ale hajzl*.

Ve slezském subkorpusu odpovídají výše zmíněnému obecnému vzorci některé výskyty slov *blázen* /21/, *trouba* /22/, *mrcha* /23/ a *idiot* /24/. Lexém *mrcha*, jenž ve svém nominativním významu označuje zvířecí mrtvolu, je zde použit ve významu přeneseném. Dle SSČ zde zhruběle pojmenovává vypočítavou, prolhanou osobu.

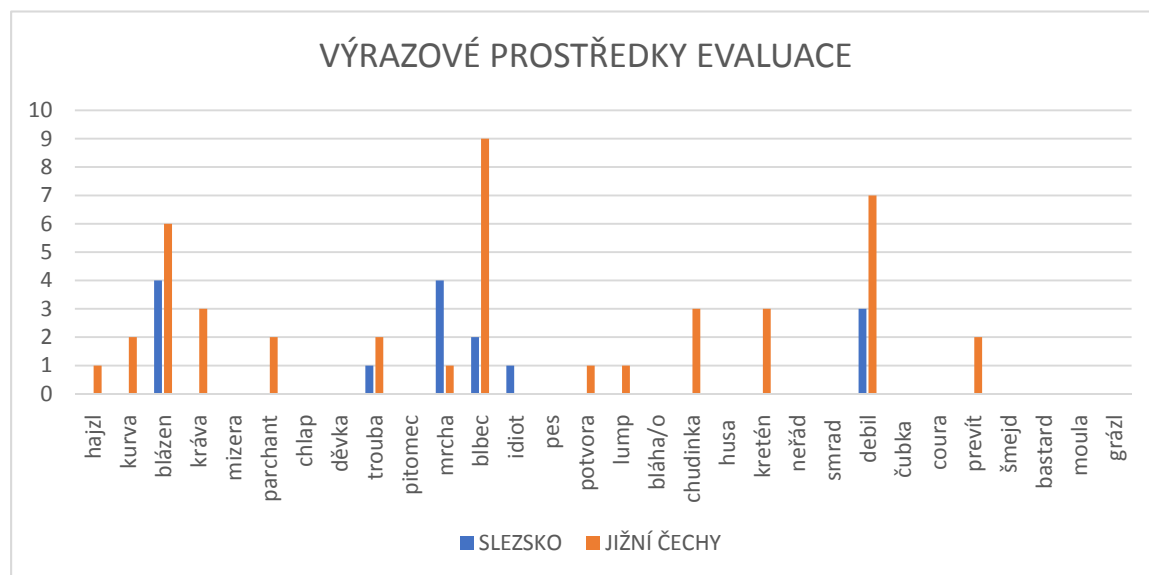
V databázi pro jižní Čechy se pak jedná o slova *hajzl* /25/, *kurva* /26/, *blázen* /27/, *parchant* /28/, *trouba* /29/, *mrcha* /30/, *prevít* /31/ a *kráva* /32/, s tím, že lexém *kráva*, zde není použit ve svém nominativním významu, kdy označuje samici tura domácího, nýbrž ve významu negativně expresivním, ve kterém dle SSČ označuje hloupou ženu. Slovem *kráva* jsou v negativně expresivním významu označovány výlučně ženy).

- /21/ S.: A: (...) ten člověk co mi k tomu prostě trošku přemluvil **to je takový blázen** dobrý, ten dycky prostě aji jak sme šli z toho karate jako po městě v noci, tak von prostě furt jel (...)
- /22/ S.: A: (...) a na co se hlásil?
B: na obchodního zástupce
A: **on je truba** fakt.
- /23/ S.: A: (...) **to je dobrá mrcha** vole a to podle mě muselo být jedině tehdy kdy já sem byl na tom Slovensku (...)
- /24/ S.: A: (...) oni se sejdou v jedné hospodě a všichni hrajou spolu přes internet, všichni připojení přes mobil
B: **to sou idioti**.
- /25/ j.Č.: A: (...) a takovej **je to hajzl** normální, tak jsem ho musel srovnat no (...)
- /26/ j.Č.: A: (...) to sou **to sou** vole **kurvy** vole komunisti u moci vole republika rozkradená vole svině (...)
- /27/ j.Č.: A: (...) **to sou** fakt **blázni** tadyty cyklisti (...)
- /28/ j.Č.: A: (...) hele a nedělej si iluzi že anglický děti sou zlatíčka jo, **to sou děsný parchanti**.
- /29/ j.Č.: A: (...) von se toho vůbec nedotkne...
B: **no tak je trouba** taky!
- /30/ j.Č.: A: (...) fakt jsem takovej magor nebo jesi – já nevím vůbec proč jsem to říkal rozumíš...
B: no tak **vona je** vůbec **mrcha** sama vo sobě já si myslím že si nemáš co vyčítat (...)
- /31/ j.Č.: A: (...) ona si myslí, že Jára nemá to srdce špatný, a von je fakt hodnej jó, ale **je to** hroznej **prevít**.

/32/ j.Č.: A: (...) teďka žije s ňáskou holkou co má zvláštní školu a prodává v řeznictví, konečně našel, co hledal

B: jo přesně tak...

A: (smích) a eště **je to hrozná kráva** a svině jo dyž to takhle schrnu (...)

10.6 VÝRAZY SEBEKRITIKY

Sem patří výrazy svou strukturou kopírující vzorec **já jsem ale x^N** , popř. **já x^N** , kde x^N odpovídá podstatné jméno v nominativu. Jedná se o typ podobný výrazům evaluace či nadávek (viz výše), nicméně zde mluvčí hodnotí sám sebe, např. *Já vůl! Já jsem ale idiot!* Přestože obecným vzorcem struktury připomínají typ nadávek nebo evaluačních výrazů, dle Čermákova článku *Já vůl, ty vole/ty jsi vůl, to je vůl...*⁴⁰ se většinou jedná spíše o výrazy sebekritiky a lítosti nad zmařenou příležitostí, než o nadávky či prostředky evaluace jako takové.

Do tohoto podtypu lze v obou porovnávaných oblastech zařadit slovo *blbec* /33/. Výlučně z oblasti jihočeské sem pak patří také lexém *debil* /34/.

/33/ S.: A: (...) oni mají děcko totiž, čekají

B: fakt? Jo vlastně to vím už (smích) **jsem blbec**.

j.Č.: A: (...) akorát to ňák jakože nevyšlo a pak Zdenča vodošla z Prahy a no **já blbec** sem řek že puđu za ní no (...)

/34/ j.Č.: A: (...) neměla sem jí s kým vypít, a tak sem říkala Tomáš říkal já sem říkala Tomáši ne teda teď **sem debil** Honzo nechceš eště jako tady mám Bohemku (...)

40 ČERMÁK, František. Já vůl, ty vole/ty si vůl, to je vůl, 2001.

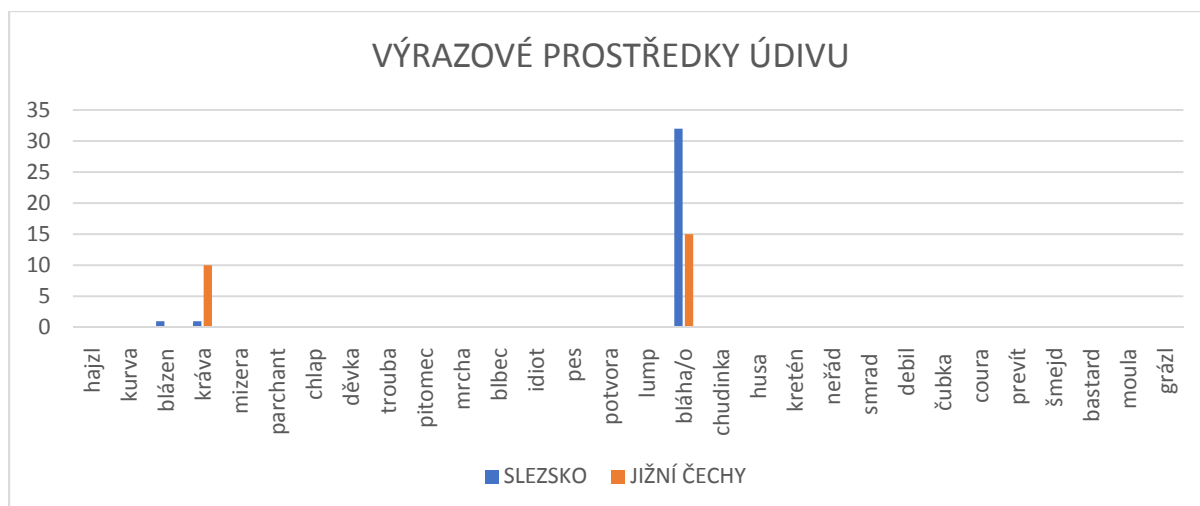
10.7 VÝRAZY ÚDIVU

Zde se jedná o zvolací výrazy, které mohou spadat jak do expresiv negativních, tak do expresiv pozitivních. U tohoto typu výrazů je nejčastěji příznakovost zapříčiněná intonačními prostředky, až na druhém místě pak stojí prostředky lexikální. Výrazy údivu mají zpravidla charakter neslovesných zvolacích vět, např. *Ty vole!* *Ty krávo!* *Ty brďo!* *Ty píčo!* Obecný vzorec struktury těchto výrazů (**Ty x^v!** s tím, že **x^v** bude expresivní podstatné jméno ve vokativu), je identický se vzorcem nadávek.

Zatímco v mluveném projevu jsou tyto výrazy snadno rozpoznatelné, v přepisech nahrávek (na kterých je analýza postavena) je lze rozpoznat pouze v případě, že známe okolní kontext.

Z reprezentativního vzorku zde lze v obou oblastech zařadit lexémy *kráva* /35/ a *bláha* /36/. Výlučně ve slezské databázi zde pak lze zařadit také slovo *blázen* /37/.

- /35/ S.: A: (...) jak on tu ruku uplně říkám **ty krávo** no a pak už přitvrdili pak už šlo zápěstí dolů (...)
- j.Č.: A: (...) no sem schopnej vám dát z těch osumadvaceti na pětadvacet miliónů, ty vole tak sem si říkal **ty krávo!** Tři miliony sleva!
- /36/ S.: A: (...) jo tak poad' to přivázali a jeb a usekli mu prsty ne **ty bláho** to lítalo vzduchem ty prsty (...)
- j.Č.: A: (...) sem tady koupil superčokoládu
- B: **ty bláho!** Hmm, Děkuju!
- /37/ S.: A: (...) dali mi injekce a vyvolávačky a samozřejmě sem to nedostala
- B: **to sem blázen...** a nemůže to ublížit?

10.8 VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY PŘÍMĚRU

Výrazové prostředky tzv. příměru lze pro účely této analýzy definovat jako výrazy, jejichž struktura bude vždy odpovídat vzorci **y jak/jako x^N**, kde **y** je nejčastěji podstatné nebo přídavné jméno (může být i jiným slovním druhem) a **x^N** je pak podstatné jméno v nominativu, např. *zahrada velká jako kráva, natěšený jak blázen*. Do tohoto typu však nezapadají pouze lexémy, jež v této struktuře označují míru/velikost, ale také ty, které odkazují ke způsobu, např. *cítil jsem se jako debil*.

Z reprezentativního vzorku lze do tohoto podtypu v obou subkorpusech zařadit slova blázen /38/ a kráva /39/. Lexém *idiot* /40/ zde spadá pouze v rámci slezské oblasti, lexémy *kretén* /41/ a *blbec* /42/ pak pouze v rámci oblasti jihočeské.

/38/ S.: A: (...) tak oni stejně potřebujou zateplit i ten barák, tam je zima **jak blázen**...

j.Č.: A: (...) ty taky dřou **jako blázni**, mají statek a dvacet krav (...)

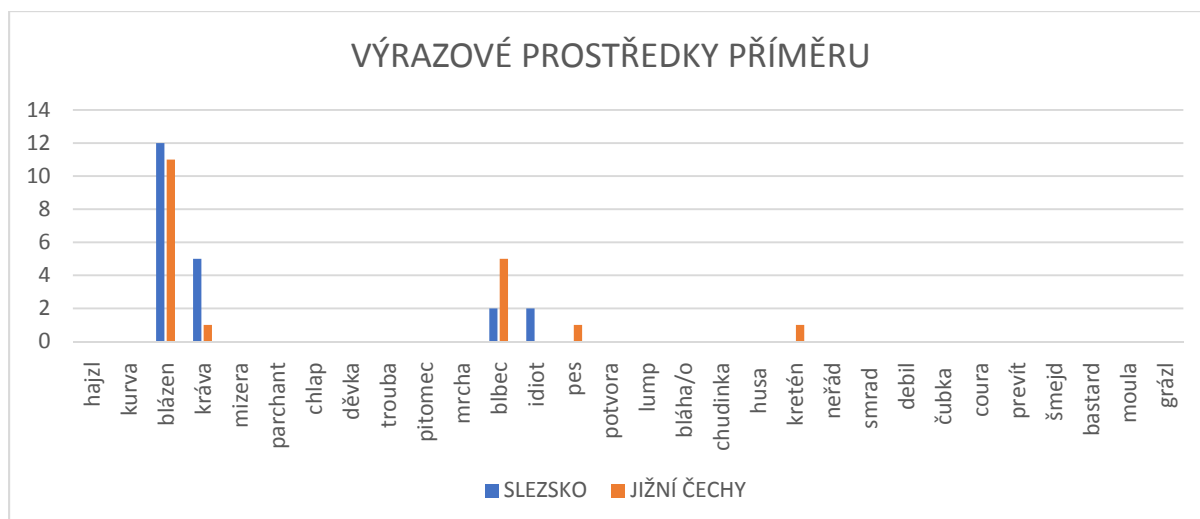
/39/ S.: A: (...) byly prostě stanovené nějaké certifikace, že člověk třeba se může stát **někým**, v rámci republiky jakoby technickou podporou, i když ten člověk se dotazuje jo, to je absurdita **jako kráva** jo.

j.Č.: A: prostě vesnice **jak kráva** prostě balíci tam s vozejkama prostě perfektní úplně (...)

/40/ S.: A: (...) jako je to také mrské lezení pořád nahoru a dolu **jak idiot** jo (...)

/41/ j.Č.: A: (...) pan Kindl už vypadá **jako kretén** v televizi ne dyž ho vidíš jako ne?

/42/ j.Č.: A: (...) vždycky sem si připadala **jak blbec** (...)

10.9 SLOVA KONTAKTOVÁ

Negativní expresiva spadající do tohoto typu se vyskytují převážně ve vokativu a slouží zejména k navázání a udržení kontaktu, např. *vole tak jdeme nebo ne?* V rámci této analýzy zde jsou řazeny lexémy, jež v daném kontextu fungují spíše jako jakési oslovení a mluvčími již nejsou v rámci dané komunikační situace považovány za negativně expresivní.

Tento typ negativní expresivity se týče pouze jihočeské oblasti a konkrétně slov *potvora* /43/ a *šmejď* /44/. V případě lexému *šmejď* uvádí SSJČ více významů tohoto slova, např. podřadné, nekvalitně vyrobené zboží / bezcenná věc. V tomto případě se však jedná o kontaktné slovo, které by šlo bez následné změny významu nahradit např. slovem *vůl*, resp. *vole* např. *nemáš drobnou ty vole?*

/43/ j.Č.: A: (...) tudle mi nepoužívej prosim tě

B: jo, jo

A: jestli je chceš používat, já ti je dám rovnou

B: jo protože tamty ty fakt ty růžový sou na nic

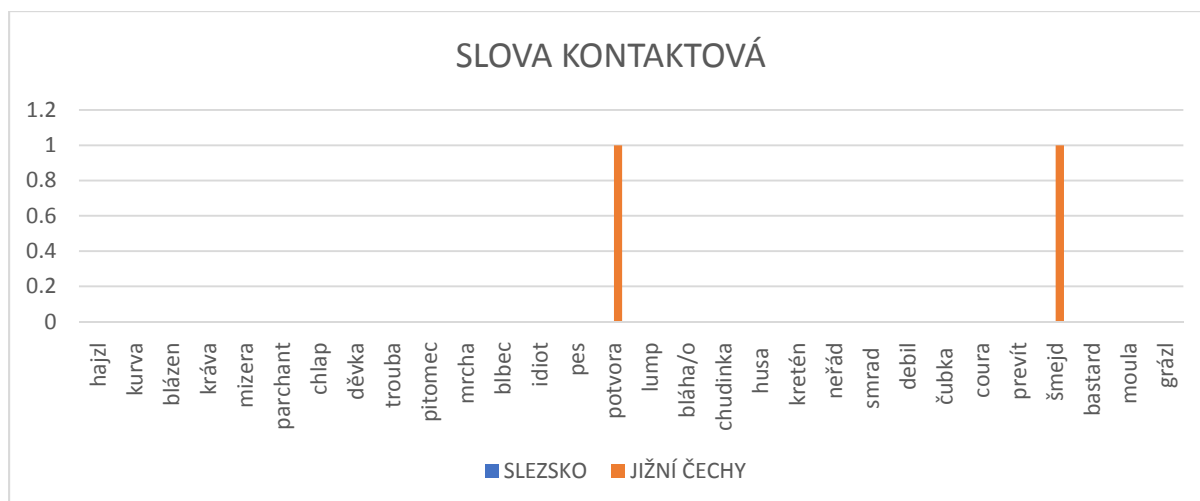
A: a dyť tu máš **ty potvoro!**

/44/ j.Č.: A: (...) no prostě prachy ne

B: no ale kilo

A: no to je úrok minus vole, to eště k tomu musíš dát kilo plus deset procent (kašel), ty nemáš drobnou **ty šmejde?**

B: jakou drobnou?

10.10 SLOVA ZHRUBĚLÁ

Přestože zbytek typů negativně expresivních výrazů je v rámci této analýzy chápán spíše funkčně, je potřeba se zde zmínit také o slovech zhrubělých, které jsou v definicích pojímány spíše z formálního hlediska. O problematice uchopení tohoto pojmu se zmiňuje Jaroslav Machač ve svém článku⁴¹ pro časopis *Naše řeč* a píše: „pokud jde o vulgárnost (...), lišívají se výrazy vulgární (hrubé) a zhrubělé, ale nikoli jednoznačně. Např. podle *Základů stylistiky*⁴² jsou zhrubělé ty, kterých se užívá k vyjádření a vzbuzení odporu nebo pohoršení nad něčím, vulgárních se užívá při hrubém nespolečenském vyjadřování“.

Vlašínův *Slovník literární teorie* se o tomto termínu vůbec nezmiňuje. Stejně je tomu také v případě *Slovníku lingvistických termínů* od E. Lotka. Zjednodušeně by se však dalo říci, že do tohoto typu negativních expresiv lze zařadit slova, která vznikají tzv. augmentací (ta je jedním z typů modifikace slovního významu). Formálně se obvykle projevuje připojením příčného sufixu (přípony), popř. může jít o univerbizaci (vznik jednoslovného pojmenování). *Nový encyklopedický slovník češtiny* doplňuje, že tato slova jsou často tvořena především sufixem -isk(-o), a to od základů všech rodů.

V rámci této analýzy jsou do tohoto typu zařazeny výrazy, které jsou dle SSSJČ zhrubělé/hanlivé, ale zároveň zde jsou zařazeny pouze v situacích, kdy funkčně neodpovídají jiným typům např. nadávkám, kletbám atd.

Z obou porovnávaných oblastí do tohoto typu spadají slova: *kráva* /45/, *mrcha* /46/, *blbec* /47/, *idiot* /48/, *debil* /49/, *kretén* /50/. Čistě ze slezského subkorpusu slova: *děvka* /51/, *pitomec* /52/ a *šmejdi* /53/. Z jihočeské oblasti se pak jedná o slova: *potvora* /54/, *blázen*

⁴¹ MACHAČ, Jaroslav. *K nespisovným složkám frazeologie národního jazyka (Frazeologismy slangové a vulgární)*. *Naše řeč* 1979, č. 1 (s. 7-17)

⁴² JEDLIČKA, A. — FORMÁNKOVÁ, V. — REJMÁNKOVÁ, M., *Základy české stylistiky*, Praha 1970

/55/ a *smrad* /56/, s tím, že lexém *smrad* zde není užít ve svém primárním, nominativním významu, kdy dle SSČ označuje nepříjemný, odporný pach, ale ve významu přeneseném, kdy zhruběle pojmenovává (nevychované) dítě. V případě *potvory* se pak se zde pak jedná o zhruběle označení špatných/zlých lidí.

/45/ S.: A: (...) na tom gymplu mají fajn učitele právě na ty humanitní vědy, na to zsv mají **krávu**, ale já nevím ať už je to čeština a další věci (...) oni maj fajn kantory.

j.Č.: A: (...) ta taky se chodila jezdit do učít do Plzně, vid'? Nebo do Prahy?

B: nevím já se vo tu **krávu** nezajímam (...)

/46/ S.: A: (...) ja sem měla teda Markétu hodně ráda a oni furt tady že to byla vypočítavá **mrcha** (...)

j.Č.: A: Móňo, máš tajitu kytku?

B: nemám

A: tak si jí vem tajitu **mrchu**.

/47/ S.: A: (...) no jo ale vem si ty co tam teď sou v tej vládě

B: jeden **blbec** vedle druhého.

j.Č.: A: (...) no ale zase abysme ze sebe neudělaly **blbce** rozumíš (...)

/48/ S.: A: (...) ten **idiot** mi to... jasně... no to je for... on mě naviguje (...)

j.Č.: A: (...) a zrovna na středověkou filozofii sme měli takovýho **idiota** taky (...)

/49/ S.: A: (...) a jako je hodnej chová se k ní hezky tak uvidíme no, snad se z něho nevyklube zas další **debil** ty jo.

j.Č.: A: (...) dycky dyž sem v práci tak dycky jede do Písku a Roman jí prej viděl jet jeden den tady s tím **debilem** cukrárním (...)

/50/ S.: A: (...) a důchodu se nedožiju, tak na co eště budeme mít chalupu...

B: dožiješ, ty eště jo ne?

A: hovno, šedesat tři, hlavně že ti **kretěni** budou chodit v padesáti.

j.Č.: A: (...) no a vidíš, že dneska ten **kretén** trenér nemá holt tu autoritu.

/51/ S.: A: (...) pak šel k doktorce, že to chce odstranit laserem pry, další značka **děvky**.

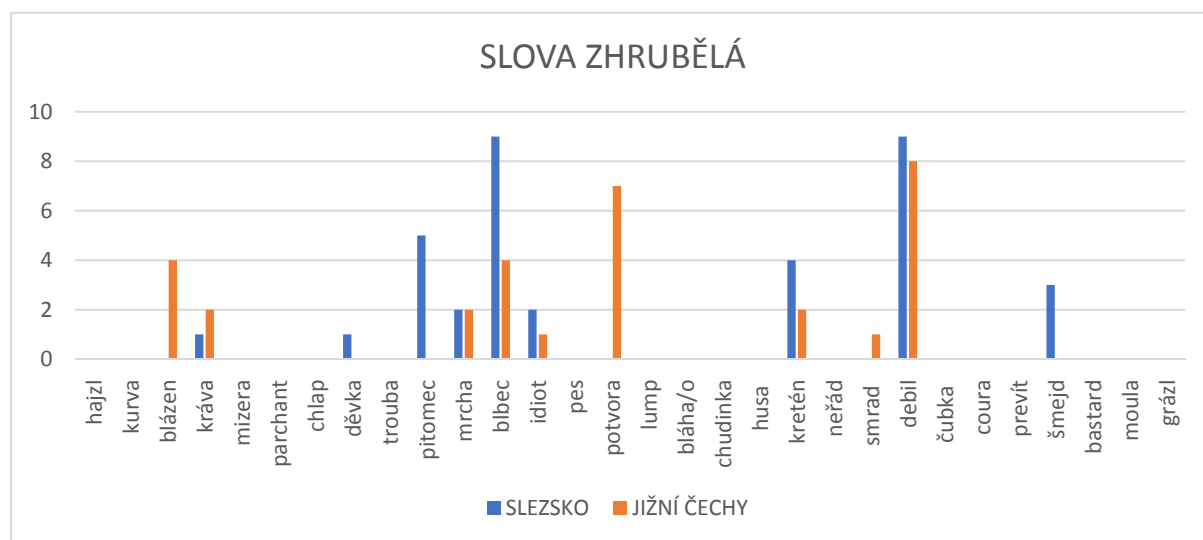
/52/ S.: A: (...) vede Plzeň tak už ma titul... eště uběhnou tři kola a pak prohrajou ti **pitomci** a bude to to samé (...)

/53/ S.: A: (...) ne já sem nevolil stranu zelených já volím posledních dvanás let prostě stranu těch největších **šmejdů** (...)

/54/ j.Č.: A: (...) a teď voni ty **potvory** eště sou takový trošku vymydlený, že dřív tady bylo volno, byla tam zeleň, chodili zme tam na procházku a teď po tom přišli že jo vykáceli to všechno, začali tady stavět (...)

/55/ j.Č.: A: (...) takže prostě tam byly šipky, kdy lidi padali prostě, vzali někoho třeba s sebou a složili se tam na zem úplně, no **blázní**.

/56/ j.Č.: A: (...) ale tak nějak se mi do toho nechce, je to velkej závazek starat se vo dítě
 B: ale tak je to paráda mít vlastní ne jako se starat vo nějaký **smrady** v hudebce jo, ale je to něco jinýho mít vlastní.

10.11 VÝRAZOVÉ PROSTŘEDKY DŮRAZU

Do tohoto typu výrazů s negativně expresivním příznakem jsou zařazena slova, která v dané komunikační situaci slouží podobně jako intenzifikátory („vyjadřující subjektivně či objektivně různě silný, popř. různě slabý stupeň platnosti substantiva“⁴³, např. *hrozná bolest*). V případě výrazových prostředků důrazových by se v tomto pojetí jednalo o slova, která v daném kontextu funkčně slouží ke zdůraznění celkového vyznění sdělení, např. *ten oběd byl kurva dobrej!*

Ani v jedné z databází ze zkoumaných oblastí se však nepodařilo nalézt žádný výskyt slov z reprezentativního vzorku, jenž by se zde dal zařadit.⁴⁴

⁴³ ČERMÁK, František. Lexikon a sémantika, 2010. s. 120

⁴⁴ Z důvodu naprosté absence výrazů v tomto typu není k této kategorii přiložen graf.

10.12 VÝRAZY JINAK EXPRESIVNÍ

V reprezentativním vzorku se nachází také výraz, který i přes přítomnost příznaku nelze zařadit ani do jednoho z předešlých typů. V tomto případě se jedná o lexém *chlap*, který dle SSJČ v pozitivním slova smyslu expresivně pojmenovává vyspělého a silného muže. V negativním slova smyslu pak označuje muže špatné povahy, darebáka.

V obou zkoumaných oblastech tento lexém v plurálu označuje skupinu přátel mužského pohlaví /58/ nebo v singuláru pak partnera /59/ či právě statného, silného muže /60/. Ani v jednom z výskytů však nelze pozorovat negativní konotace. Z tohoto důvodu byly veškeré výskyty tohoto slova v obou subkorpusech zařazeny do této kategorie. Nutno však podotknout, že v dostupných kontextech působí tento výraz mnohdy méně expresivně, nežli by působily jeho bezpříznakové alternativy s podobným významem.

/58/ S.: A: (...) podívej se tam aji na tu bezcelní zónu, jak sem ti říkal...

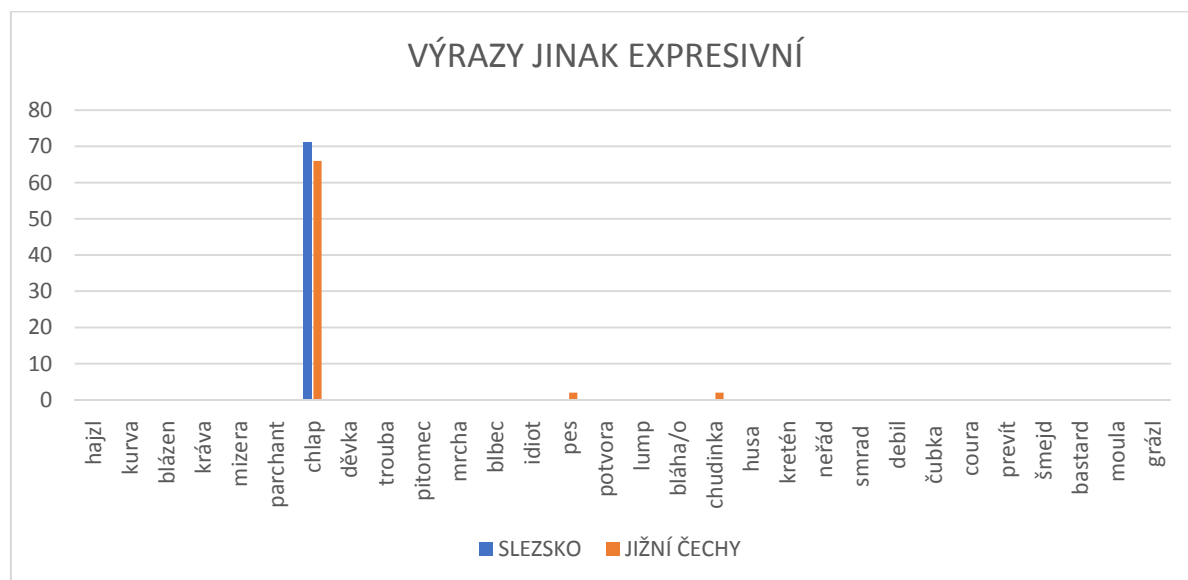
B: no však to mi říkali aji **chlapi** v robotě.

j.Č.: A: (...) já sem chtěla začít, ale to mě **chlapi** sundali z toho (...)

/59/ S.: A: (...) (smích) no taky sem měla obavy, že to s tím mým **chlapem** nepřežiju vidíš, on tu není a já tu sem ...

/60/ S.: A: (...) však jasné vlasy to ti doroste za chvíli aspoň budeš vypadat jak **chlap**.

j.Č.: A: (...) většina těch lidí je fakt hezkejch sou takový urostlý **chlapi**, jako často s knírkem (...)

ZÁVĚR

Tato závěrečná práce se zabývala frekvencí, typologií a způsobem užití negativně expresivních výrazů v závislosti na určitých regionech.

Zdrojem negativně expresivních výrazů zde byl soupis nejčastějších českých nadávek od Františka Čermáka. V kapitole o nedostacích analýzy (8.3) jsme poukázali na to, že Čermák vycházel z psaných korpusů, a předpokládali jsme disproporci mezi korpusem psaným a mluveným. V rámci komparace četnosti zastoupení daných výrazů ve dvou rozdílných korpusech (psaný vs. mluvený) jsme zjistili, že zatímco některé výrazy jsou dle výchozí premisy frekventovaněji zastoupeny v korpusu mluveném, u jiných je tomu naopak. Pokusili jsme se tedy toto zjištění interpretovat.

Jedním z hlavních cílů práce však bylo zjistit, zda je užívání negativně expresivních slov regionálně podmíněné, a to ve smyslu jejich frekvence a funkční typologie. Nejprve jsme se tedy pokusili vymezit několik typových skupin negativně expresivních výrazů, definovat je a doložit ukázkami z databáze ORAL s přihlédnutím k vybraným regionům. Předběžně jsme tedy vyčlenili 11 kategorií s tím, že některé byly převzaty přímo z Čermákovy publikace⁴⁵ (kletby, nadávky, vulgarismy), či z jeho článku⁴⁶ (kontaktní slova, výrazové prostředky údivu), jiné byly vytvořeny až pro účely této práce (výrazové prostředky důrazu). Dodatečně pak bylo nutno vytvořit také samostatnou kategorii pro slova, která sice bylo možné v daných kontextech označit za příznaková, avšak nezapadala ani do jedné z předběžně vytvořených typových skupin, např. *chlap*. Ve druhé fázi jsme pak v rámci jednotlivých typových skupin zjišťovali také frekvenci jednotlivých výrazů z reprezentativního vzorku ve dvou porovnávaných oblastech – Slezsko a jižní Čechy.

Předpokládali jsme, že se nám v rámci typových skupin podaří vymezit kategorii, která bude platit pouze pro slezskou oblast a jejíž existence tedy bude regionálně podmíněná. Na základě této premisy jsme definovali typ výrazových prostředků důrazu. Do tohoto typu se však s ohledem na kontexty dostupné z databáze mluveného korpusu nepodařilo zařadit žádné ze slov z reprezentativního vzorku. Pravděpodobné však je, že v případě rozsáhlejšího vzorku či obsáhlejšího korpusu by se regionální podmíněnost této kategorie podařila prokázat.

V případě frekvence užití slov z reprezentativního vzorku v jednotlivých typech jsme ve většině případů nemohli pozorovat výrazné rozdíly, jež by jednoznačně poukazovaly na regionální podmíněnost těchto výrazů. Výjimkou, která na regionální podmíněnost negativně

---

⁴⁵ ČERMÁK, František. Lexikon a sémantika, 2010.

⁴⁶ ČERMÁK, František. Já vůl, ty vole/ty si vůl, to je vůl, 2001.

expresivních slov dostatečně poukazuje, je typ vycpávkových slov. U tohoto typu je již z frekvence zřejmé, že pro mluvčí z oblasti Slezska určité vulgární výrazy (*kurva*) nejsou pocíťovány jako natolik vulgární, jako je tomu v případě oblasti jižních Čech, resp. jejich negativní příznak je zde oslaben.

V rámci této práce jsme tedy alespoň poukázali na existenci regionální podmíněnosti negativně expresivních slov. V případě budoucího rozsáhlejšího průzkumu bychom mohli dojít k velice zajímavým závěrům, a to v případě, že bychom do zkoumaného vzorku zařadili také pro dané regiony typická negativní expresiva, např. pro oblast jižních Čech *nemrcouch*, ze Slezska pak např. slovo *cyp*. Především jsme však sepsali definice jednotlivých typů a doložili k nim obecné struktury, na jejichž základě lze tímto způsobem analyzovat jakékoliv další negativně expresivní výrazy, a to i bez ohledu na regionální podmíněnost.

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Kateřina Rožnovská

Název fakulty a katedry: Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Název práce: Hranice hrubosti: Regionálně podmíněné užívání negativní expresivity

Název práce v angličtině: Coarseness Frontiers: Regionally Conditioned Use of Negative Expressivity

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph. D.

Rok obhajoby: 2019

Počet znaků: 89 171

Použitá literatura: 32

Příloha: 0

Klíčová slova: negativní expresivita, příznaková slova, regionální podmíněnost, mluvený korpus

Anotace práce: Cílem této závěrečné práce je ověřit, jak jsou užívány lexémy s negativním citovým zabarvením ve dvou vybraných regionech ČR (Slezsko, jižní Čechy). V teoretických východiscích práce bude ujasněno, jak je expresivita pojímána v klíčových publikacích a jaká je její běžná typologie. Kapitola zde bude věnována také korpusové lingvistice. V rámci analýzy bude pracováno se seznamem nejčastějších českých nadávek od Františka Čermáka. K reprezentativnímu vzorku z tohoto seznamu budou dohledány texty v databázi ČNK oral_v1. Na základě dostupných textů bude cílem vymezit funkční typy negativně expresivních výrazů a také komparativní metodou shrnout frekvenci užívání těchto výrazů v porovnávaných oblastech.

POUŽITÁ LITERATURA

BOUSFIELD, Derek. *Impoliteness in Interaction*, 2008.

CVRČEK, Václav (1), ČERMÁK, František (2a–2c), KOPŘIVOVÁ, Marie (2d–2f, 3, 4) (2017): Hlavní světové korpusy. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/Hlavní SVĚTOVÉ KORPUSY](https://www.czechency.org/slovník/Hlavní_Světové_Korpusy) (poslední přístup: 2. 2. 2019)

ČERMÁK, František. Já vůl, ty vole/ty si vůl, to je vůl. *Čeština doma a ve světě*, 2001, roč. 9, čís. 1–2, s. 42–44. Dostupné online. ISSN 1210-9339

ČERMÁK, František. *Korpus a korpusová lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3710-5.

ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-020-3.

ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. *Lingvistika (Academia)*. ISBN 978-80-200-1970-7.

DAVIDOVÁ, Dana. *Mluvená čeština na Moravě*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. ISBN 80-7042-478-8.

FURDÍK, Juraj. *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča: Modrý Peter, 1993. Sivá Brada. ISBN 80-85515-03-2.

HAVRÁNEK, Bohuslav, ed. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia, 1989.

HIRSCHOVÁ, Milada. Nezdrořilost jako pragmalingvistický fenomén. *Linguistica Brunensia A* 58. Brno: MU 2010. s. 273-285.

HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Vydání druhé, V Karolinu první, doplněné. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. ISBN 8024622335.

HRADILOVÁ, Darina. *Funkční aspekty lexikální expresivity v současné češtině*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4841-1.

HUGO, Jan a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. 2. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2006. ISBN 80-7345_098_4. Hesla „cip“ a „cyp“, s. 81, 85.

JEDLIČKA, Alois, REJMÁNKOVÁ, Miloslava a Věra FORMÁNKOVÁ, ed. *Základy české stylistiky: učebnice pro studium učitelství pro základní devítileté školy na pedagogických fakultách*. Praha: SPN, 1970. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

JELÍNEK, Milan. *Lexikologická a stylistická studie o expresivitě slova*. Naše řeč, roč. 46 (1963), č. 2, s. 86-91. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4942> [cit. 3/2019]

KAHUDA, Václav. *Příběh o baziliškovi*. 3. vyd. Hradec Králové: Milan Hodek, 2014. ISBN 978-80-87688-30-4.

KOBR, Jaroslav. *Lingvistika: slovník jazykovědných termínů*. Divišov: Orego, 2012, ISBN 978-80-87528-07-5.

KOŘÍNEK, Josef Miloslav. *Studie z oblasti onomatopoeie*. Praha 1934.

KŘÍSTEK, Michal (2017): EXPRESIVUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM> (poslední přístup: 20. 1. 2019)

LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0720-5.

MACHAČ, Jaroslav. *K nespisovným složkám frazeologie národního jazyka (Frazeologismy slangové a vulgární)*. Naše řeč, 1979, č. 1. s. 7-17 (online na <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6093>, ke dni 2. 4. 2019)

MACHEK, Václav. *Studie o tvoření výrazů expresivních*. Praha 1930.

MALMKJÆR, Kirsten, ed. *The linguistics encyclopedia*. 2nd ed. London: Routledge, 2002. ISBN 0-415-22209-5.

MATHESIUS, Vilém. *O výrazové platnosti některých českých skupin hláskových*, Čeština a obecný jazykozpyt, Praha 1947, s. 87–90.

NEKULA, Marek (2017): FUNKCE JAZYKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*.

URL: [https://www.czechency.org/slovník/FUNKCE JAZYKA](https://www.czechency.org/slovník/FUNKCE_JAZYKA) (poslední přístup: 17. 1. 2019)

NĚMEC, Igor. *Citově zabarvené výrazy s hláskovou skupinou -ajs/-ajz-*, Naše řeč. 43 (1960), č. 1-2, s. 18–26. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4729> [cit. 3/2019]

Příruční slovník jazyka českého. Praha: SPN, 1957.

SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. Pragmatika: studijní příručka. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2845-5. Pouze online, dostupné z:

https://www.cupress.cuni.cz/ink2_stat/dload.jsp?prezMat=94499 [cit. 4/2019]

Slovník současné češtiny. V Brně: Lingea, 2011. ISBN 978-80-87471-27-2.

SVOZILOVÁ, Naděžda. K vývoji pojetí funkce (K vývoji pojetí některých základních lingvistických pojmů a termínů). *Slovo a slovesnost*, 1988, č. 1. s. 64-71 (online na <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3212>)

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Vyd. 2, rozšířené. V Praze: Československý spisovatel, 1984

ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Československá akademie věd, 1961.

ZDROJE MATERIÁLŮ

Kopřivová, M. – Lukeš, D. – Komrsková, Z. – Poukarová, P. – Waclawičová, M. – Benešová, L. – Křen, M. ORAL: korpus neformální mluvené češtiny, verze 1 z 2. 6. 2017. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2017. Dostupný z <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:oral>

SEZNAM ZKRATEK

ČNK – Český národní korpus

SSČ – Slovník současné češtiny

SSJČ – Slovník spisovného jazyka českého

S. – Slezsko

j.Č. – jižní Čechy

RESUMÉ

The aim of this thesis is to verify the perception of lexemes with negative emotional coloring in different regions of the Czech Republic. The theoretical part of the thesis will clarify how expressives are being defined, how they can be identified and what their typology is. It will also clarify the essentials of quantitative and qualitative research.

This thesis deals with negative expressives and their typology and frequency in two selected regions – Silesia and South Bohemia. The aim of the analysis was to find out how many type groups can be negative expressives divided into from the first thirty lexemes from the list of the most common Czech curses by František Čermák as well as how often are these words from a representative sample represented in each type. The ORAL database of spoken corpus will serve as a research material.

The negative expressives of the research sample can be divided into 11+1 type groups and several subtypes. Some types were taken directly from Čermák's publication (curses, vulgarisms) or from his article (contact words), others were created for the purpose of this thesis.

In terms of frequency, the areas being compared differ significantly only in one type - parasitic words. As a result, words with a strong negative expression are more commonly used in Silesia.

KEYWORDS: negative expressivity, emotionally colored words, regional conditionality, spoken corpus